

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקחלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת חוקת

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת חוקת

מפתח העניינים

על האדם לעבוד את בוראו בלי התחכמויות וסברות / על כן יאמרו המושלים בואו חשבון / בל תוסיף כדי שלא תבוא לידי גרעון / גם כשנראה לנו שאנחנו רואים ומבינים העין שלנו לא רואה נכונה / רק החכם האמיתי רואה ויודע / הטעם למה נקראת מצות פרה אדומה "חוקת התורה" / הסיבה שרק ישראל מקבלים טומאה ועכו"ם אינם מקבלים טומאה / הפתח הראשון בדרכי העבודה שידע האיש את ערך עצמו / ההנהגה המחוייבת של בן מלך היא הנהגה אחרת / אסור לאדם לחשוב על עצמו שאיננו חשוב לפני הבורא / כל מה שהקב"ה עושה - לטובתו של האדם עושה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין מיתת צדיקים מכפרת ..... כ
ב. בענין אהרן הכהן נקבר בקצה ארץ אדם ..... כז
ג. בענין הנוגע במת לכל נפש אדם ..... כח
ד. בענין מלחמות עמלק הרשע בישראל ..... לא
ה. בענין וישב ממונו שבי ..... לב

מפתח מערכות

- גרים - אהובי השי"ת ..... לו
גשמים - הסיבות שהגשמים נעצרים ..... לז
גשמים ..... מב

מפתח חידושי סוגיות

- בענין לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא ..... מז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

על האדם לעבוד את בוראו בלי התחכמויות וסברות

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני בפרשת השבוע, פרשת חוקת, ובענייני דיומא.

אנחנו נמצאים עכשיו בראש חודש תמוז, תשעים יום לראש השנה ומאה ימים ליום הכיפורים. תמוז"ז, אמרו, ראשי תיבות זמני תשובה ממשמשים ובאים. לפיכך צריכים אנחנו לדעת איך לנצל את הימים האלו שנותרו עד ימי הדין, במה נהיה בגדר 'מוסיף והולך' ובמה עלינו להתחזק בעזה"י.

בתחילת הפרשה, וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וכו'.

מביא רש"י את דברי רבותינו (במדבר רבה יט, ה), זאת חוקת התורה לפי שהשטן ואומות העולם מוניין את ישראל, 'מונין' לשון אונאה, כי השטן והאומות מצערים ומקנטרים את ישראל, לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, מה הטעם בפרה אדומה?! למה פרה שחורה לא טוב?! וגם, איך זה שאפר הפרה מטהר את הטמאים ומטמא את הטהורים?! כל הענין הזה סתום וחתום ואין בו שום טעם, כך אומרים הגויים.

ומה התשובה לכל הטענות האלו?! - לפיכך כתב בה חוקה, 'זאת חוקת התורה', גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. כל השאלות מתחילות כשאדם חושב שמצוות התורה יש בהם שכל אנושי וסברא שהוא יכול וצריך להבין, ואז הוא אומר 'זה מסתבר לי' וזה לא מסתבר לי'. אבל כשאדם יודע מה חובתו בעולמו להיות חייל נאמן לבורא ועבד אמיתי לקונו, בלי התחכמויות ובלי סברות מה מסתבר לו יותר ומה פחות, אז אין לו את כל הקושיות והשאלות האלו.

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון

כשאדם מתחיל להתחכם ומנסה להבין כל דבר בשכל שלו, זו סכנה גדולה. בסוף הפרשה כתוב שסיחון מלך האמורי נלחם במלך מואב הראשון - 'ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון. על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון'. הנצחון התחיל מחשבון, וכשאמרו 'בואו חשבון' ולקחו אותה, כבשו את הכל. למה?! מפרש דודי מרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בספר קול יהודה, שחשבון היתה עיר צדדית בארץ מואב, עיר בלתי מפורסמת ובלתי חשובה. אמרה מלכות מואב, מה אכפת לנו מחשבון?! הלא אין זו עיר הבירה שלנו אלא רק עיירת ספר לא חשובה, ואם סיחון רוצה לכבוש את העיר חשבון, שיכבוש.

כאן היתה המפלה של מואב. ברגע שסיחון נלחם עם מואב וכבש את חשבון, כבר היתה לו אחיזה במואב ומשם והלאה כבר יכל לכבוש את כל מלכות מואב. אם המואבים היו עוצרים ובולמים את סיחון שלא יכנס לחשבון, היו מצילים את כל הממלכה, אבל מאחר ואמרו 'לא נורא, בשביל העיר הקטנה הזו לא נלחם', הפסידו את הכל. סיחון כבש את חשבון ומשם הלך וכבש את כל מואב.

בך היא גם דרכו של היצר הרע. הוא מגיע לאדם ואומר לו, 'מה זו המצוה הזו?! אין בה לא טעם ולא ריח, אין בה שום הבנה בכלל'. ובכלל, 'המצוה הזו שייכת לפעם, לא נוהגת עכשיו', ו'בכל מקרה המצוה הזו לא כל כך חשובה, היא מצוה צדדית ושולית ואפשר לוותר עליה', ואם אדם אכן נכנע לפיתוי הזה של היצר ופותח לו פתח להכנס, ידע נאמנה שאם היצר כובש את חשבון, אחרי זה הוא יכבוש את הכל. אם אתה נותן לו לנצח במשהו קטן, הנה היצר כבר יש לו אחיזה בך ומשם והלאה יוכל להתפשט עד שיכבוש את הכל.

לכן תפקידו של האדם לדעת היטב שהוא חייל בצבא ה', חייל המשועבד למלוכה ברמ"ח אברים ושם"ה גידים, ועושה במדויק את מה שאומרים לו, בלי התחכמויות, בלי סברות ובלי אמירות כאלו של 'זה לא מסתבר לי' וכיוצא.

לכן מצאנו לקמן שבפרה אדומה יש כפרה על חטא העגל, וכמו שמביא רש"י שתבוא האם ותקנח צואת בנה. מה היה חטא העגל?! המפרשים מסבירים שהחטא היה שסמכו על עצמם. אם היו שומעים בקולו של משה רבינו לא היו נכשלים בחטא העגל והיינו מגיעים לתיקון עולם במלכות שד-י, אבל הם באו עם חשבונות ועם סברות, 'הרי הוא מאחר! בושש האיש, כבר עבר הזמן ואנחנו לא רואים שהוא חוזר', וכאן הם נכשלו. היה עליהם לעשות מה שהצטוו ולחכות ולחכות למשה רבינו עד שיבוא, בלי לחדש טעמים ובלי לתת סברות או לומר 'אבל אני לא רואה אותו' וכיוצא בזה. ולכן מצות פרה אדומה שענינה חוקה בלי טעם וסברא, מתקנת את חטא העגל.

וזה פשר סמיכות הפרשה שלנו לפרשת קרח. 'קרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו', אמרו רבותינו (במדבר רבה יח, ח), ודרש האדמו"ר מקוצק מהי השטות?! - שהיה פיקח. הוא התחכם, עינו הטעתו והפסיד את הכל. על האדם להיות עבד ה' נאמן, 'גזירה גזרתי חוקה חקקתי ואין לך רשות להרהר אחריה', תעשה מה שהצטויות בלי להוסיף ובלי לגרוע, בלי לומר טעמים או חילוקים. ברגע שאדם מתחיל לחשוב ולהתחכם, נוצר הפתח לנפילתו ובוודאי שיבואו לו הפסדים ונזקים גדולים בעקבות זה.

בל תוסיף כדי שלא תבוא לידי גרעון

המגיד מדובנא הגאון רבי יעקב זצ"ל, עמד לבאר את המצוה בתורה 'בל תוסיף' ושאל, למה שאדם לא יוסיף מצוות?! וכי לכבודו הוא עושה?! הרי הוא עושה לכבוד הבורא!

אדם אומר, 'יש שבעה ימים סוכות, אבל אני אוהב את סוכות ורוצה לשבת בסוכה עד חנוכה, ולהדליק שם את החנוכה. מה רע?! מה עוון יש בזה?! הרי אני עושה את זה בשביל בורא עולם!' - אבל באמת הגמרא אומרת (ראש השנה כח): 'הישן בשמיני בסוכה, לוקה'. למה הוא מקבל מלקות?! הרי הוא אומר לך שהוא עושה את זה בשביל לעשות נחת רוח בשמים! מדוע הוא לוקה?!

נשא המגיד מדובנא את משלו הידוע ואמר, מעשה באחד שעבר דירה והגיע לשכונה חדשה. אחרי זמן מה הוא דופק בדלת של השכן ואומר לו, 'תשמע, אני דייר חדש בבנין, רק עכשיו הגעתי לפה, וחסרים לי קצת כלים בבית. אתה יכול לעזור לי?'! השכן נענה בשמחה ואומר לו, 'בוודאי, מה אתה צריך?'! אומר לו הדייר החדש, 'אני רוצה שתשאיל לי כמה כוסות ליום או יומיים, עד שאפרק את כל החבילות שלי ואסדר את כל כלי'.

השכן הביא לו חמש כוסות בשמחה. אחרי יומיים דופק השכן החדש ומחזיר לו את חמשת הכוסות, ויחד אתם עוד כוסית קטנה. שאל השכן, 'מה זו הכוסית הזו?'! אומר לו הדייר החדש, 'מזל טוב! אחת הכוסות שלך היתה מעוברת וילדה אצלי כוסית'. ההוא התחיל לצחוק, 'וכי שמעת מימך שכוס יכולה להתעבר ויכולה להוליד?'! אבל סוף כל סוף מה אכפת לו... אם ההוא מביא לו כוסית חדשה במתנה, למה לא?! לקח את חמשת הכוסות ביחד עם הכוסית החדשה.

אחרי כמה ימים דופק השכן החדש שוב. מה עכשיו?! אומר זה החדש, 'תשמע, אני צריך לנקות את הבית שלי, אבל עדיין לא הספקתי לקנות מטאטא. אתה יכול להשאיל לי מטאטא בבקשה?'! השכן נענה בשמחה ומיהר להביא לו מטאטא. עוברים יום יומיים והשכן דופק, מחזיר לו את המטאטא ביחד עם עוד איזו מברשת קטנה. שואל אותו השכן, 'מה זו המברשת הזו?'! אומר לו הדייר החדש, 'אה, זה?! המטאטא שלך היתה מעוברת בשעה טובה ומוצלחת, וילדה אצלי את המברשת...'.

השכן מתפלא, ניסי ניסים, לא שמענו מעולם על מטאטא שמוליד מברשת... אבל למה לא?! אם נותנים לי מתנה, לא אקח?! לקח את המטאטא עם המברשת. עברו כמה שבועות, והנה הדייר החדש שוב בדלת. 'מה אתה רוצה?'! אומר לו החדש, 'תשמע, אני רוצה לעשות חנוכה הבית, וראיתי שיש לך בסלון מגורת זהב יפה ויקרה. אני מבקש שתשאיל לי אותה בשביל חנוכה הבית, ואחרי זה אחזיר לך אותה'. השכן שמע את זה ורץ מהר להביא לו את המגורה, הלא מי יודע כמה מגורות זהב היא תוליד אצלו... רץ ונתן לו את המגורה בשמחה ובששון.

עבר יום ועברו יומיים, עבר חודש ועברו חודשיים, והשכן הזה שלקח את המגורה לחנוכה הבית לא מחזיר את המגורה. הלך השכן לדייר החדש ושאל אותו, 'איפה המגורה?!'

וההוא משיב לו, 'היא?! מתה, עליה השלום'... השכן התחיל לצעוק עליו, 'השתגעית?! מנורת זהב מתה?!' והדייר עונה לו, 'כן, אם מטאטא מוליד אז גם מנורה מתה, מה אתה רוצה'... אם לקחת את המברשת ולקחת את הכוסית וקבלת את הטענה שהם נולדו, אז בבקשה אל תתפלא פתאום על זו שמתה...

אומר המגיד מדובנא, זה הענין של כל תוסף. התורה מזהירה את האדם שלא יוסיף מצוות, כדי שלא יבוא בסוף לגרוע מהמצוות. אם אתה עבד ה' ויודע שאתה מחוייב לעשות את כל המצוות שה' צווה בלי שום התחכמויות ובלי שום שאלות כי 'חוקה חקקתי גזירה גזרתי', טוב מאד, אבל כשאדם מתחיל להפוך את המצוות לחומר ביד היוצר, והוא אומר 'נכון שסוכות זה שבעה ימים, אבל אני אוסיף על זה עוד חודש', היום הוא מוסיף כאן, אבל מחר הוא כבר יגרע במצוה אחרת. אם אדם מתחיל להכניס את שיקול דעתו בקיום המצוות, גם אם עכשיו זה לתוספת, אבל סוף שיבואו לו מזה חסרונות עצומים ויבוא להפסד גדול.

גם כשנראה לנו שאנחנו רואים ומבינים העין שלנו לא רואה נכונה

זהו עיקר יראת שמים, שאדם יעשה מה שהצטווה בלי התחכמויות ובלי תחבולות. יש אחד שאומר, 'אני לא טיפש, אני רואה ואני מבין, יש לי עינים ואני רואה נכונה', וזו טעות גמורה, כי העין שלו לא רואה כלום. העין של התורה והעין של החכם האמיתי היא העין הרואה, ולא העין שלנו.

שמעתי מדודי הגה"צ רבי אברהם מונסה (שליט"א) זצ"ל, בשם רבינו הגדול מרן ראש הישיבה רבי עזרא עטיה זצ"ל משל נוקב, ואסור לנו להסיח דעת מהמשל הזה. לפני רבות בשנים סללו כאן הטורקים את מסילת הברזל. זה היה חידוש גדול כיון שעד אז כולם היו נוסעים בעגלות ובסוסים, והרכבת שהגיעה פתאום היתה לפלא גדול.

באותם הימים שהרכבת התחילה לנסוע נסיעות סדירות על המסילה, הגיע ילד אחד אל אביו ואמר לו, 'אבא, יש לי ממש נוקב, ואסור לנו להסיח דעת מהמשל הזה. לפני רבות וגם אתה עוד לא. אני מזמין אותך על חשבונך, בוא עמי, תעשה לי היום טיול ונסע ברכבת'... האב הסכים. הלכו וקנו כרטיסים, ועלו על הרכבת לנסיעה מירושלים ליפו.

ישבו שניהם ברכבת, וכדרכם של תינוקות, ישב הילד על יד החלון. הרכבת התחילה לנסוע, הקטר התחיל בנסיעתו כשהוא גורר אחריו את כל קרונות הרכבת, ולאט לאט מהירות הרכבת הולכת ועולה, עד שהיא מגיעה למהירות עצומה. פתאום אומר הילד לאביו, 'אבא, לא יאומן כי יסופר, אתה יודע מה אני רואה בחלון?!' שואל אותו האבא, 'מה אתה רואה?!' אומר לו הילד, 'אתה לא מאמין, אני רואה איך האנשים שעומדים מחוץ לרכבת עפים ברוח, ואני רואה איך שהבתים עפים ברוח, וגם העצים עפים ברוח!' אומר האבא לבן, 'לא בני,

אתה טועה. הבית לא זו, העץ לא זו ממקומו, וגם האנשים אינם עפים ברוח. רק מה?! בגלל שאנחנו נוסעים מהר נדמה לך כאילו הבית עף וכאילו העץ מתעופף ברוח, אבל לא היא והכל עומד על עמודי. אומר לו הבן, 'אבא, אני לא יודע מה אתה מדבר, אבל העץ שלי רואה איך הבית עף! אני רואה במו עיני איך העץ עף, ומה זה שאתה אומר שהוא לא עף?!' מי צודק בויכוח הזה, האבא או הבן?! בוודאי שצודק האבא. העין של הילד מטעה אותו ובגלל שהרכבת טסה כל כך מהר, נדמה לו בעיניו שכולם עפים, אבל באמת אף אחד לא עף אלא הוא... אמר רבינו רבי עזרא עטיה, זה בדיוק ההבדל בין הראיה של החכם האמיתי, ראיית התורה, לראיה שלנו. הראיה שלנו היא כמו הראיה של הילד, וגם אם נצחק 'אבל אני רואה' אנחנו טועים, איננו רואים אלא רק נדמה לנו שאנחנו רואים. הראיה הנכונה היא אך ורק הראיה של התורה.

ואם אדם מאמין לראיה של עצמו ואומר 'אבל אני רואה', כאן היצר מוצא מקום לתפוס בו. לכן התורה פותחת ואומרת 'זאת חוקת התורה', חוקה חקקתי. תטה אוזן, תשמע מה שבזאת עולם ואומר ותציית לדבריו בלי התחכמויות ובלי לומר 'אני רואה' ו'אני יודע'.

לכן אמרו רבותינו (מגילה לא:), סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה. מהו זקן?! נוטריקון זה שקנה חכמה, כדרשת רבותינו בגמרא (קדושין לב:), והיינו התלמיד חכם*. מי שהוא חכם אמיתי, הסתירה שלו זה הבנין, ואילו הבנין של הצעיר שאומר "אני מבין", "אני יודע", ו"אני רואה", אינו אלא סתירה, ואין הצעיר הזה יודע לא מימינו ולא משמאלו.

א. אומרים בשמו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שפעם שאלו אותו, נכון ש'זקן' זה נוטריקון של 'זה שקנה', אבל לא כתוב כאן מה הוא קנה! מי אמר שזקן זה מי שקנה חכמה?! אולי זקן זה מי שקנה חצילים או קנה בנות, אגסים או גויאבה?!

אמר רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, קושיא מעיקרא ליתא. אנחנו יודעים שדעת קנית מה חסרת, דעה חסרת - מה קנית (נדרים מא:). 'קנין' נופל רק בדעת, חכמה ותורה, משום שרק כשאדם זוכה לתורה וחכמה שייד לומר שהוא קנה קנין, בגופו ובנפשו. אבל אם אדם הלך וקנה קנינים אחרים של הבל הזמן, אין זה בגדר של קנין כלל, כי אין לזה שום אחיזה בו עצמו ואינם אלא ענינים חוצניים שברגע קל יכול לאבד אותם.

ולכן, הסביר רבי יוסף חיים זוננפלד, בעצם זה שאומרים 'זקן' - זה שקנה, כבר יודעים אנו שמונח כאן 'זה שקנה חכמה', כיון שרק התורה והחכמה שיש באדם הם חלק ממנו ובשם 'קנין' יכנונו, ואפילו אם אדם שוכח את תלמודו עדיין הוא בגדר של 'לוחות ושברי לוחות מונחים בארון' (ברכות ה:), וזה לא נשכח באמת, וכן לעתיד לבוא יזכירו לו מה שלמד.

בפירוש המיוחס לרש"י במסכת נדרים (מ.) כתוב על ענין זה דבר נורא ומבהיל הרעיון, שאם הזקן אמר לך לסתור תדע לך שבאמת אין זו סתירה אלא בנין ועליך לעשות את דבריו ולסתור, ואפילו אם אמר לך לסתור את בית המקדש (ושורש הדברים בתוספתא ע"ז פ"א, ג.). לכאורה, איך זה שנהרוס את בית המקדש?! אבל כן, החכם האמיתי, באמצעות התורה הקדושה שבקרבנו רואה נכונה הרבה יותר ממך, וסתירתו אינה אלא בנין.

רק החכם האמיתי רואה ויודע

וכך אמר הרב מבריסק זצ"ל על אביו הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, שאבא שלו היה יכול לדעת מכל פעולה ומכל מעשה שעושים עכשיו, מה יצא ומה ישתלשל מהפעולה הזו בעוד שנות דור. כיצד ידע?! כי התורה הקדושה שבה עמל ויגע בכל כוחו, נתנה לו את העינים הראויות את הנולד לדעת מה יתרחש בעתיד מהפעולה שעושים עכשיו. והוסיף הרב מבריסק בענוות רוחו, 'אני אינני רואה כמו אבא שלי מה שיהיה בעתיד מכל פעולה שנעשית עכשיו, ואני אינני רואה אלא את מה שלפני'. באמת זה עצמו שבח גדול כי יש הרבה שגם את מה שלפניהם לא רואים, אבל אנחנו יודעים שגם את העתידות הנולדות ידע הרב מבריסק, ולא אמר כן אלא מחמת ענוותנותו.

כלל הדברים, אדם ששומע למה שהצטווה על ידי התורה ונשמע למה שאומר החכם התורני האמיתי, בין אם מבין ובין אם לאו, אשריו ואשרי חלקו. ולכן אמרו רבותינו (ספרי דברים יז) 'אפילו אומר לך החכם על ימין שהוא שמאל ועל שמאל של ימין', תשמע בקולו. 'בוא אחד ויאמר, איך זה שאשמע?! הרי אני רואה שהופכים לי את ימין עם שמאל! אבל זהו ציווי התורה לשמוע בקולו, ותהיה בטוח שלא תתחרט על זה, וכמו שאמרו רבותינו (שמות רבה ג, ח) שכל הנוטל עצה מן החכם אינו נכשל.

זהו הבסיס לכל קיום התורה, שנדע שאנחנו עבדי ה' יתברך ואנחנו שומעים ומצייתים להוראת התורה בלי פקפוק ובלי הרהור, 'חוקה חקקתי וגזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה', ובוודאי שכל חוקים אלו לטובתנו הם שהרי הקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ואהבתו אלינו בלי גבול, גם אם אנחנו לא יכולים להבין למה ומדוע.

ב. ואדרבה, ברוב אהבתו של הקב"ה אותנו הרבה לנו חוקים ומצוות, וכמו שאנחנו אומרים בברייתא הידועה (מכות כג:) 'רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה ליזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות'. את הברייתא הזו אומרים תמיד, גם אחרי השיעור קודם הקדיש, וגם לפני כן באמצע השיעור, כשרוצים להפסיק את הרב וצועקים לו 'רבי חנניא'... למה אומרים דווקא את הברייתא הזו של רבי חנניא בן עקשיא?! התנא הקדוש הזה, רבי חנניא בן עקשיא, לא נזכר במשניות אלא פעם אחת בסוף מסכת

וזהו מה שהגמרא במסכת עבודה זרה (ה:) דורשת, מאי דכתיב משלחי הרגל השור והחמור, תנא דבי אליהו, לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא. מאמר זה יש בו הרבה עומק, מהו השור ומהו החמור ומה החילוק ביניהם ומה המכוון ב'דברי תורה' האמורים כאן, ולא נאריך בזה, אבל כאן למדנו איך צריך להיות אצלנו התורה והמצוה. איך? - כשור לעול. שמעת פעם על שור שעשה שביתה, ואמר לאדונו "אדוני, היום יש שביתה"?! האם שמענו פעם על חמור שאמר לאדון שלו, 'עד כאן, היום אני שובת'?! ואמנם היום יש הרבה כאלו, אבל לא עליהם אנחנו מדברים... מדוע השור והחמור לא שובתים?! כיון שזה טבעם ואין להם אפשרות אחרת, וכך גם אנחנו צריכים להתעסק עם דברי תורה, בלי התחכמויות, בלי לעשות שביתות, ובלי לתרץ תירוצים ולחלק חילוקים. צריכים אנחנו לשים עצמנו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא, ואז יצאו פירות לתפארת כאשר השדה יחרש והפירות יגדלו.

הטעם למה נקראת מצות פרה אדומה "חוקת התורה"

האור החיים הקדוש כאן כותב, 'זאת חוקת התורה', צריכים לדעת למה כינה מצוה זו בכללות התורה, הרי המצוה הזו של פרה אדומה אינה אלא מצוה אחת מתוך התרי"ג מצוות, ולמה התורה מכנה אותה "זאת חוקת התורה"?! בשלמא אם היה כתוב "זאת חוקת הטהרה" היינו מבינים את הפסוק שבשביל להיות טהורים מטומאת מת צריכים להזות מאפר פרה אדומה, וכמו שאמר הכתוב כשידיבר בעניני פסח "זאת חוקת הפסח". ולמה זה התורה קוראת לענין הזה של פרה אדומה "זאת חוקת התורה", שמשמע שכל התורה כולה נמצאת כאן?!

מכות. למה לא נהגו לומר איזו ברייתא של רבי מאיר או רבי יהודה, שנוכר למעלה ממש מאות פעמים במשניות?!

באמת הרבה הסברים יש בזה, אבל אחד ההסברים הוא שרוצים להדגיש לאדם את מה שלימד אותנו רבי חנניא בן עקשיא, שריבוי תורה אינו חלילה כדי לצער אותנו, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, אלא אדרבה ואדרבה, רצה הקב"ה ליכות את ישראל, וכל שיעור ושיעור, כל דף גמרא, וכל מצוה ומצוה היא זכות, קנין נצח ושכר עצום לעתיד לבא. והמהר"ל מבאר בעוד אופן מהו "ליכות" את ישראל, שהוא מלשון זיכור, כי התורה מצחצחת ומזככת את האדם. לכן אנחנו מזכירים את הברייתא הזו דווקא, כדי שבאמירתה פעמים הרבה נחדיר את הענין הזה לתוכנו ונחקק אותו על לוח לבנו, שריבוי התורה והמצוות הוא באהבת ה' אותנו.

צא וראה שבן נח אין לו אלא שבע מצוות, ולנו יש תרי"ג. מדוע?! כי אותנו אוהב הקב"ה, ולכן הרבה לנו תורה ומצוות.

שְׁמָא תֹאמַר, אומר האור החיים, שהתכוון להצריך טהרת אפר פרה לעסוק בתורה, אולי תרצה ליישב שלכן כתוב כאן "זאת חוקת התורה", לרמוז שאם אדם רוצה לעסוק בתורה עליו להטהר תחילה, אבל הלא זה אינו נכון ואדרבה, אמרו רבותינו (ברכות כב.) אין דברי תורה מקבלין טומאה, ואפילו אם אדם יהיה טמא טומאת מת, הטומאה החמורה ביותר, אינו פטור ממצות תלמוד תורה ועליו לעסוק בתורה. ואמנם זה פשיטא שאם כן מטהר את עצמו זוכה כהנה וכהנה, אבל מכל מקום אין זה מעכב.

אם כן מדוע נקראת מצות פרה אדומה בשם "חוקת התורה"?! אומר האור החיים, יובן זה על פי שאומרת הגמרא במסכת נזיר (דף סא:) וכך פסק הרמב"ם (הלכות טומאת מת פ"א, יג), שאין הגוי נעשה טמא מת. כלומר, אם גוי נגע במת או נשאו והרים את המת, או אם גוי נכנס לאהל המת, הרי זה כמי שלא נגע. הפלא ופלא, הגוי נוגע במת, ונשאר טהור. ולכאורה, איך זה יתכן?! וכי הגוי עדיף מאתנו?! אומר הרמב"ם, לא ולא. הסיבה שהגוי אינו מקבל טומאה ונשאר טהור זה לא בגלל מעלה שבו, אלא למא זה דומה, לבהמה שנגעה במת... כמו שחמור או סוס שנוגע במת אינו מקבל ממנו טומאה, כך גם הגוי אינו מקבל טומאה.

אך עדיין צריכים אנחנו להבין, למה בן ישראל שנגע במת טמא טומאה חמורה, צריכים להזות עליו אפר פרה, צריך הזאה בשלישי ושביעי וביום השביעי טובל במקוה ורק אחרי זה נטהר, ואילו הגוי הרי הוא כבהמה ואינו מקבל בכלל טומאה?!

הסיבה שרק ישראל מקבלים טומאה ועכו"ם אינם מקבלים טומאה

מפרש האור החיים, וההבדל, הטעם לחילוק בין היהודי לגוי, שהורמו עם בני ישראל מהגויים באמצעות קבלת התורה. השורש העיקרי והסיבה המכרעת מדוע ישראל מקבל טומאה וגוי לא, הוא מצד שאנחנו קבלנו את התורה במעמד הר סיני בשנת ב' אלפים תמ"ח בחג השבועות, ונעשינו אז לעם סגולה. הקב"ה הלך אל הגויים ושאל אותם אם הם רוצים לקבל את התורה, שאלו אותו "מה כתוב בה". אמר להם הקב"ה "לא תגנוב", אמרו לו

ג. ואילו היה מצוי בידינו אפר פרה אדומה והיינו יכולים לטהר עצמנו, היינו זוכים להשגת התורה לאין ערוך. והרב חיד"א כותב בספרו מדבר קדמות (מערכת אל"ף אות כ"ו) שאמנם לא ראה דבר זה כתוב בספר אבל כך לבו אומר לו - ולבו של רבינו החיד"א הרי הוא כספר תורה ואינו צריכים ליותר - שרבינו האריז"ל שיזכה לכל אותם השגות נשגבות וגילויי תורה שלא היה כזאת מדורות הראשונים, ופתח פתח חדש בתורה וחדש חידושי תורה שלא שמעתם אוזן מעולם, היה אצלו אליהו הנביא ז"ל וטיהר אותו באפר פרה אדומה, ולכך זכה למה שיזכה.

ומכל מקום אין אפר פרה אדומה מעכב, וגם אנחנו שלא זכינו להזאת אפר פרה אדומה עוסקים בתורה עד שנוכה שהקב"ה יזה עלינו מים טהורים ויטהר אותנו, השתא בעגלא ובזמן קריב. אמן.

האומות "מצטערים, אבל לגנוב זו הפרנסה שלנו... התורה לא בשבילנו". הלך אל אחרים ושאל אותם 'התרצו לקבל את התורה', וגם הם שאלו, 'מה כתוב בה', אמר להם הקב"ה "לא תרצח". אמרו לו, 'לא תרצח?! הרי זה המקצוע שלנו'... וכך גם בשלישית, שאלו את הקב"ה מה כתוב בה והוא אמר "לא תנאף", אמרו לו 'אז איך נקבל את התורה?!' הרי תשעה קבין של זנות ירדו לעולם, תשע נטלו ערביים (קדושין מט:), ואחד הם גנבו, כידוע... כך סיבב הקב"ה אצל האומות ולא רצו לקבל את התורה, עד שבא אצל ישראל שאמרו "נעשה ונשמע".

ברגע הזה שכלל ישראל קיבל את התורה, אז הורם עם ישראל משאר האומות, וזולת זה היו **ישראל ככל הגויים**. אם לא היה מתן תורה, לא היה שום הפרש בין ישראל לבין האומות. ומעתה, אומר האור החיים הקדוש, טעמנו צוף דבש אמרי אל במה שאמר "זאת חוקת התורה", הלא שאלנו למה כתוב כאן "חוקת התורה", הרי אין זו אלא מצות פרה אדומה, והתשובה על זה, פירוש, חוקה זו של הטומאה ותנאי טהרתה שישאל מקבל טומאה וגוי אינו מקבל טומאה, מה הסיבה לה, מהיכן משתלשל ובא החילוק הזה?! מהתורה. כי על ידי שקבלו ישראל תורה נעשו עם בני ישראל דבר שהרוחניים השפלים, כוחות הטומאה למיניהם, תאווים להדבק בהם, יש להם ענין להדבק בישראל. ולכן בן ישראל שמהווה בחייתו משכן לתורה ומצוות, הטומאה רוצה להדבק בו לאחר מותו.

והמשלתי, אומר האור החיים, ענין זה לשני כלים שהיו אצל אדם אחד, כלי אחד היה מלא דבש, והכלי השני היה מלא זבל. ופינה האיש את שני הכלים האלו והוציא אותם מחוץ לדירה שלו, הניח אותם בשדה. כל הזבובים הרמשים ובעלי החיים, לאן נפנים?! לאיזה כלי הם נגשים?! בוודאי הם נגשים יותר אל הכלי המלא בדבש. אמנם גם לכלי עם הזבל נכנסים קצת מן הרמשים, אבל לא ישווה לאותו כלי של הדבש. זהו המשל, והנמשל, כך האדם הישראלי שהיה בחיי חיותו מלא קדושה תורה ומצוות, כשיצאה נשמתו וחזרה לשרשה כוחות הטומאה באים להדבק בה יותר ממה שבאים להדבק בגוי. ולזה הישראלי מקבל טומאה בחיים וגם מטמא במותו באהל מה שאין כן גוי, וכמו שדרשו רבותינו (יבמות סא.) 'ישראל מטמא באהל ואין הגוי מטמא באהל'.

הכל נובע ובא מהתורה. כשקבלנו את התורה התקדשנו והתרוממנו ונעשינו עם סגולה לבורא. לכן אומרת התורה כאן בהלכות טומאה וטהרה "זאת חוקת התורה", לאמר, מדוע התנשאנו והתרוממנו באופן כזה שהטומאה מחפשת להדבק בנו?! בגלל התורה הקדושה שקבלנו.

הפתח הראשון בדרכי העבודה שידע האיש את ערך עצמו

אלו הם דברי האור החיים הקדוש, שפתים ישק. ומכאן עלינו ללמוד כמה אנחנו חביבים לפני הבורא. כל אחד ואחד מאתנו, מיום שקבלנו את התורה, הוא בן מלך ואהובו של

הבורא. ועכשיו שאנחנו נמצאים בשלשת החודשים האחרונים של השנה, בזמן שזמני תשובה ממשמשיין ובאין, צריכים אנחנו להרחיב את הדיבור בענין הזה, בגודל רוממות כל נפש מבני ישראל. כל אחד ואחד צריך להכיר את עצמו ולדעת את מעלתו. ובוודאי אין הכוונה שעל האדם להתרברב ולומר "צריכים לשבח אותי", "צריכים לדעת מי אני", וכיוצא באלו מחשבות הגאווה הסרוחה, אבל כן צריך האדם לדעת מי הוא, מה הוא ומה מעלתו.

יש ספר הנקרא "שערי העבודה", והוא מיוחס לרבינו יונה מגירונדי זצ"ל, בעל השערי תשובה. ושם הוא פותח את הספר כך: **הפתח הראשון בדרכי העבודה הוא שידע האיש העובד ערך עצמו**, הדבר הבסיסי ביותר הוא שאדם ידע את ערך עצמו, ואז אפשר יהיה לדבר אתו הלאה מעניני עבודת ה'. **ויכיר מעלתו ומעלת אבותיו**. כשאדם חושב על עצמו שהוא אפס, לא שווה כלום ואף אחד לא שומע אותו, ממילא גם ערך התורה והמצוות שלו מזולזל אצלו. אבל כשהוא יודע שהוא בן מלך, שהוא חלק מעם סגולה, שהוא אהוב ורצוי ונחמד מאד מאד אצל הבורא, וכולם בשמים מתפעלים מתורתו ומקיום מצוותיו, הוא מסתכל על כל פעולה שלו בתורה ובמצוות ביותר ערך וחשיבות.

כשאדם לומד תורה, אסור שיחשוב "אז מה יש, למדתי קצת תורה", חלילה. הכר את מעלתך ואת חשיבותך, ותכיר בערך מעשיך. בזהר הקדוש אמרו רבותינו שבשעה שאדם יושב ועוסק בתורה, ואין זה משנה במי מישראל מדובר אלא בכל אחד ואחד שיהיה, בורא עולם משתיק ומדמים את כל המלאכים בשמים ואומר להם, עכשיו תפסיקו לשיר ותהיו בשקט. מה קרה?! - פלוני לומד תורה, וזו היא השירה היותר גדולה, "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", שירה זו תורה.

וזהו מה שאומר בעל שערי העבודה, 'ידע האיש העובד ערך עצמו ויכיר מעלתו', וזה לא מספיק אלא עליו להכיר גם ב'מעלת אבותיו', ובגדולתם חשיבותם וחיבתם אצל הבורא יתברך. וכשאדם ידע ויזכור את היסוד הזה, כבר הוא קנה לעצמו הרבה מקניני העבודה. מדוע?! - פשוט. נתאר לעצמנו שיש לנו חבר טוב, חבר כזה שבאמת יש בינינו אהבה אמיתית, הערכה הדדית וחיבה יתירה. האם אצער אותו או אפגע בו?! מה פתאום. הרי אני אוהב אותו והוא גם אוהב אותי, איך זה שאצער אותו?! אדרבה, כל פעולה שביכולתי לעשות שתעשה לו נחת רוח ותגרום לו הנאה, אני אעשה. וכך גם בעניינינו, אם היה מצוייר בעינינו באמיתות גודל האהבה שהבורא אוהב אותנו ממילא גם אנחנו היינו מחזירים לו את האהבה הזו ואז ממילא היינו מקיימים את התורה והמצוות, גם בלי אזהרות, גם בלי ציוויים ובלי עונשים. למה?! כי אנחנו אוהבים ורוצים מצד עצמנו לעשות נחת רוח לפניו.

אבל כשאדם לא נותן את דעתו על הדבר הזה ולא שם את לבו על החיבה ועל האהבה שיש בינינו לבין הבורא, ממילא הוא עושה מה שעושה ברפיון וגם אם מחסר בעבודה

לא חלי ולא מרגיש ואומר "אז לא עשיתי, מה קרה"?! הוא לא שם את לבו לכך שכשהוא מחסר בעבודתו הוא גורם צער בשמים. לכן אומר רבינו יונה, תכיר במעלתך, במעלת אבותיך, בגדולתם וחיבתם אצל הבורא יתברך.

ההנהגה המחוייבת של בן מלך היא הנהגה אחרת

זה ענין אחד, שכשאדם יודע את חשיבותו והוא מבין שהוא בן מלך ולא סתם אדם פשוט, הוא מסתכל על מעשיו כמעשים גדולים ורצויים ולא כמעשים קלים ופעוטים, וממילא הוא נותן ערך לכל פעולה שלו ומשתדל יותר בקיום תורה ומצוות. אבל יש עוד ענין בזה שאדם ידע את חשיבותו, כי כשאדם מבין את מעלתו וחשיבותו, זה עצמו מחייב אותו להתנהג בסגנון אחר.

בעלי המוסר אמרו לבאר את הענין בדרך משל. פעם אחת יצא המלך להסתובב ברחובות העיר. יצא מהארמון כשהוא לבוש בגלימתו, הכתר בראשו והשרביט בידו, והנה הוא מתהלך לו ברחוב. והנה עמדו שם שני אנשים פוחזים, וכשראו את המלך זרקו עליו אבנים. לזרוק אבנים על המלך זו מרידה במלכות! מיד תפסו אותם החיילים והביאו אותם לדין לפני המלך.

הצביע המלך על אחד מהם ואמר, לזה תתנו עונש מלקות ותשלחו אותו לביתו, ואת השני תוציאו להריגה. שאלו אותו, מה זה?! וכי יש כאן פרוטקציה?! הרי שניהם זרקו אבנים, ולמה זה אחד אתה פוטר במלקות ואת השני אתה מצווה לתלות על העץ?!

אמר המלך, יש הבדל גדול בין השנים. זה שצויתי להלקות אותו הוא איש כפרי, שכל חייו גר בכפר. מעולם הוא לא ראה מלך, והוא לא יודע בכלל מה זה מלך. אז נכון שהוא זרק אבן, אבל הוא לא מבין את חומרת המעשה שעשה. השני לעומתו, הוא הבן של שר פלוני, ובנו של שר יודע היטב מהו כבוד מלוכה ואיך זה שהוא קם וזורק אבנים על המלך?! מעשהו חמור ביותר, ולכן גם העונש שלו חמור יותר.

אמרו בעלי המוסר, כשאדם יודע כפי שאומר החסיד רבינו יונה את מעלת אבותיו גדולתם וחשיבותם, אז אמנם מצד אחד הוא יודע שהוא בן מלך ונותן יותר ערך וחשיבות לעצמו, וזה מעליותא גדולה, אבל מצד שני זה מחמיר את גודל העבודה ועליו לדעת את חומר העבודה המוטל עליו. אתה לא סתם איש כפרי, אתה זרע אברהם יצחק ויעקב, אתה חלק מעם סגולה, אתה בנו של השר ולפיכך אתה צריך זהירות יתירה בקיום התורה והמצוות. **וכשאדם** ידע את ערך עצמו, ימנע ויפרוש מהרבה דברים. נקח דוגמא: אדם רעב מאד. למה הוא רעב?! כיון שאכל לפני הרבה זמן. כלומר, לפני חצי שעה... הוא הולך בדרך ורעב, רוצה לאכול. אחד שהוא פשוט שבפשוטים לא אכפת לו מכלום, הוא קונה

אוכל ואוכל באמצע הרחוב. אתה רואה אותו איך שהוא אוכל בלי להתבייש, או ליתר דיוק אתה שומע אותו איך שהוא אוכל... הוא לוקח בידיו ככר לחם גדולה, והוא אוכל והולך, לועס ובולע, לא חלי ולא מרגיש.

רבתינו אמרו (קדושין מ:): שמי שאוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות. למה הוא פסול לעדות? אמנם נכון שאכל בשוק או אכל את השוק... אבל למה הוא פסול לעדות?! וכי זו עבירה גדולה כל כך?! אומר הרמב"ם (הלכות עדות פ"א, ה), לא זה הענין. הסיבה שמי שאוכל בשוק נפסל לעדות היא לא בגלל חומרת העוון, אלא מפני שהאכילה שלו בשוק היא סימן לכך שהוא אדם קל שבקלים ומהארחי פרחי, ולכן כשהוא בא להעיד אנחנו לא יכולים לסמוך על העדות שלו וחוששים שאולי מישוהו נתן לו חמשה שקלים ובתמורה הוא אמר לו, 'בסדר, אני אעיד לך כל מה שתרצה'.

זה הנהגה של מישוהו שהוא לא מחזיק מעצמו שום דבר. אבל האם בן מלך שהולך ברחוב ונעשה רעב, יאכל גם כן ככה, באמצע הרחוב?! בשום פנים ואופן לא. גם אם הוא רעב מאוד מאוד הוא לא יאכל ברחוב, ואם תשאל אותו מדוע הוא יענה לך, 'הרי אני בן מלך, איך אתה רוצה שאני אוכל ברחוב?! הרי הפעולה הזו לא נדבקת אלי ולא שייכת אלי'!

הוא שאמרנו. אדם שלא מחזיק מעצמו שום דבר, יתנהג כמו קל שבקלים. אבל, אומר רבינו יונה, מי שיודע את המעלה שלו ויודע שיש לו חלק ושייכות בתורה, הוא יודע שמחכים לעסק התורה שלו בשמים והיא רצויה ויקרה מאוד לפני המקום, וכמו שראינו בדברי האור החיים הקדוש, הוא יודע שבאמצעות התורה התקדשנו והובדלנו להיות מורמים מכל העמים והוא בן מלך, ממילא כל ההנהגה שלו תהיה אחרת.

אסור לאדם לחשוב על עצמו שאיננו חשוב לפני הבורא

אסור לאדם שיחשוב על עצמו שהוא אפס, שאינו מציאות ושאף אחד לא שומע אותו ולא מתייחס אליו. להיפך, על האדם להכיר את ערך עצמו, לדעת שהוא בן מלך, שהוא נכבד וחשוב בעיני הבורא, ותמיד הוא רצוי ואהוב אצל הבורא.

היה אצלי מישוהו שבא להסיח את המצוקות והצרות שלו. כל אחד ואחד יש לו את התלאות שלו, וגם הוא דיבר וסיפר ממה שעובר. אמרתי לו, 'תשמע ידידי, מה אני יכול לעזור לך?! אני לא יכול לעזור לך, אבל בוא ואתן לך עצה מדברי רבותינו. מה העצה?! תתפלל לפני בורא עולם'. תעמוד ותדבר עם אבא שבשמים כדרך שכן מדבר עם אביו. תאמר, 'רבונו של עולם, אני פלוני בן פלוני מתחנן ומפציר ומצפה לחסדיך', תפרט את הצרות שלך ותבקש מה 'תרחם עלי ותעזור לי ותושיע אותי'. ואז אמר לי אותו יהודי משפט מבהיל. אמר לי כך: 'אדוני הרב, אתה צודק. אין ספק שצריכים להרבות בתחנונים, לשטוח תפילה ולבקש.

אבל, הקב"ה עסוק!... אתה יודע כמה נבראים יש בעולם, כמה בעלי חיים ובכמה ענינים הוא צריך לטפל?! וכשאתה יבוא לדבר ולהתפלל, מה יענו לי בשמים?! כל העמדות תפוסות, המתן ותענה לפי התור...

אמרת לך, שפתים יש, איזה משפט יקר אמרת! אכן הוא עסוק, ובמי הוא עסוק?! - כך הוא עסוק! אתה הבן היחיד שלו! וכי אומות העולם מעניינים אותו?! - הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו' (ישעיה מ, טו). כשאדם לוקח דלי מלא במים ושופך אותו, נשארים בו אי אלו טיפות מים בודדות, שבכדי לרוקן גם אותם צריך לנער את הדלי בחזקה. כמה שווים הטיפות האלו?! כמה כסף תרצה להוציא בשביל לקבל אותם?! - כלום. גם במתנה אתה לא תרצה אותם... מה יש לך לעשות עם הטיפות העלובות האלו?! זהו 'מר מדלי', אותם הטיפות האחרונות שיש בדלי, וזה הערך של אומות העולם. 'וכשחק מאזנים נחשבו', כפות המאזנים מצטבר עליהם איזה אבק דק עם הזמן. יש שוויות וערך לאבק הזה?! - זה הערך של האומות. כל מליארדי הגוים מעניינים משהו?! רק כך עסוקים, ורק לתורה שלך ולתפילות שלך מצפים! הקב"ה משתיק את כל המלאכים ואומר, הנה עכשיו הבן שלי מתפלל ומבקש, הבה ונשמע מה הוא רוצה.

אלו הם התירוצים שהיצר מכניס בראש של האדם. הוא זה שהכניס בראשו את הרעיון הזה שהקב"ה עסוק. ואמנם זה נכון, אבל אך ורק בו הוא עסוק. רק לו הוא מצפה ורק לתפילתו הוא מחכה. ומהיכן נבע הרעיון הזה לאותו יהודי?! ממה שלא התבונן בדברי רבינו יונה האלו, שעל האדם לדעת את ערך עצמו ומעלתו. וצריכים אנחנו להרעיש על הדבר הזה כל הזמן, לידע ולהודיע כמה אנחנו אהובים, רצויים ונחמדים אצל הבורא יתברך.

אלא מאי?! יבוא אחד ויאמר, 'נכון, אבל אתה יודע מה עשיתי בעבר?! עשיתי כך וכך וכך, ואיך זה שאתה אומר שכל כך אוהבים אותי בשמים ורוצים את התפילות שלי?!' - אלו הם הבלים. את העבר אפשר לתקן. תעשה תשובה ואף אחד לא יסתכל על מה שהיה פעם ומה שעשית בעבר. ואם תעשה תשובה טובה, אדרבה ואדרבה, כל מה שעשית יתפכו לך לזכויות (יזמא פו:).

כל מה שהקב"ה עושה - לטובתו של האדם עושה

מוסיף החסיד רבינו יונה, וישתדל ויתחזק תמיד להעמיד עצמו במעלה ההיא ולהתנהג בה תמיד, תזכור תמיד שאתה בן מלך, ובכל יום ויום יוסיף אומץ לקנות מעלות ומידות אשר יתקרב בהם לבוראו וידבק אליו, וזו תכלית ושלמות כל העבודה להיות קרוב לבורא ודבוק בו, כמו שלימד אותנו הרמח"ל שזו השלימות האמיתית, מה שאדם דבוק וקשור אל בוראו (מסילת ישרים פרק א').

ומוסיף רבינו יונה, ואם היתה ראשיתו מצער, גם אם בהתחלה זה הולך בצער ובקושי, מכל מקום יש לנו הבטחה - אחריתו תשגה מאד. ויעשה אשר לא יבשו אבותיו מדרכיו וממעשיו. בקרוב כל אחד ואחד יפגש עם סבא שלו ועם סבא של סבא שלו, ואתה, אומר רבינו יונה, צריך להכין את עצמך לפגישה הזאת. שלא יהיה מצב שהסבא שלך יתפוס אותך בלחי ויאמר 'אהה, ככה עשה הנכד שלי?! אוי ואבוי'. גם על זה תחשוב, שבקרוב כשיבוא היום, לא תתבייש אתה מאבותיך ולא יתביישו הם ממך ומפעולותיך. וכשאדם חושב על הדברים האלו, זה מסייע לו להיות עבד ה' אמיתי.

ומסיים רבינו יונה, כאשר אדם ימחיש לעצמו את הדברים האלו, מה יהיה הפועל היוצא?! כאשר יתאוה תאוה ויעלה בלבו גאוה להעשות דבר שאינו הגון יבוש מעצמו, הוא יאמר, 'הרי אני בן מלך! וכי זו תהיה ההנהגה שלי לעשות כזה דבר?! זו הנהגה שמתאימה לקל שבקלים ולא לבנו של המלך. ויבוש מאבותיו, הוא יאמר לעצמו, כשאני אפגש עם אבותי, מה יהיה?! אלו בזיונות יהיו לי! וישיב לנפשו ויאמר אדם גדול כמוני שיש בו כמה מעלות טובות רמות ואני בן גדולים בן מלכי קדם אברהם יצחק ויעקב, איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים ולאבותי כל הימים?! הענין הזה צריך טיפוח ואנחנו צריכים לחקוק את הדברים האלו על הלב.

ואם חלילה לא יכיר מעלתו ומעלת אבותיו, נקל יהיה בעיניו ללכת בדרכיו הפרוצים ולהגלות כאחד הנבלים למלאת תאוותיו, וכמו שאמרו כל מי שאינו מתבייש מנפשו אין לנפשו ערך בעיניו, ורבינו יונה מאריך בזה עוד.

זה היסוד הגדול, היסוד הבסיסי והפתח לכל עבודת ה'. על האדם לדעת היטב שהוא אהוב רצוי ונחמד בשמים. אתה בנו של מלך ואהובו של מלך, ומאהובו של מלך מצפים להנהגה אחרת. וכשאדם באמת מתבונן כמה הוא יקר בשמים וכמה רוצים בטובתו ממילא הוא מחזיר אהבה לבורא ורוצה וחפץ לעשות נחת רוח לפניו.

לפעמים אדם אומר, 'אבל הנה אני לא מצליח. ניסיתי כך וניסיתי כך ולא עולה בידי, וזה סימן שאני לא אהוב בשמים'. הדברים האלו אינם נכונים, ודע נאמנה שאת הכל מגלגלים שיהיה לטובתך, גם אם בהתחלה אינך מבין מדוע. וכך אמרו רבותינו (ירושלמי הוריות פ"ג, ד) על אחד שחרש בשדה ולפתע הפרה החורשת נפלה באיזה בור ושברה את הרגל. הוא מתחיל להצטער ולבכות, 'מה אעשה עכשיו?! הפרה שלי הלכה לאיבוד! ואז הוא נגש אל הבור ומציץ לתוכו, ומגלה שבתוך הבור מסתתר אוצר עצום. כמה הוא שמח! הוא כבר אומר, כדאי שתשבור הפרה עוד רגל... ואז הוא מבין ואומר 'לטובתי נשברה רגל פرتי', כלשון המדרש. בשמים מתכננים ומסדרים את הכל שיהיה לטובת האדם, והאדם אינו יודע את כל זה ועומד וצועק 'רבונו של עולם, מה אתה עושה לי?! אולי התחלף לך בין אויב

לאיוב' (בבא בתרא טז.)!! וכל זה בא מחוסר אמונה ידיעה והכרה ביסוד הזה, שכל אחד ואחד הוא אהובו של מלך וכל מה שהקב"ה עושה, לטובתו של האדם עושה.

ובאמת כשאדם פוקח עיניים, הרבה פעמים יראה במוחש איך הכל נעשה לטובתו. אבל מכל מקום גם אם אדם לא רואה, וכמו שאמרנו בתחילת הדברים שהראה שלנו היא ראייה מוגבלת וחסרה, זאת ידע נאמנה שהוא אהוב אצל הבורא והקב"ה אוהב אותו מאד מאד. ויותר ממה שהאדם אוהב את עצמו הקב"ה אוהב אותו, כלשון הזהב של רבינו החפץ חיים זצ"ל (שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פ"ב). וכשאדם יתבונן בזה זה יגדיל את האהבה שלו לבורא עולם וזה יגביר אצלו את הרצון והתשוקה להיות עבד ה' נאמן, עבד שמקיים את מצוות ה' בגלל שכך הצטווה, 'חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה', וזו הכנה גדולה לימים הבאים עלינו לטובה. יהי רצון שנוכח כולנו להיות עבדי ה' הנאמנים, נעשה את רצונו כרצונו, ויהיה ה' בעזרנו.

חידושי תורה פרשת חקת

א. בענין מיתת צדיקים מכפרת

במדבר (כ' א'): "ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם".

ופירש רש"י ז"ל: "ותמת שם מרים למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת".

ורבינו יעקב בעל הטורים ז"ל במדבר שם כתב: "בחדש הראשון, סמך זה לפרשת פרה שבראשון נשרפה פרה. וגם כמו שדרשו חז"ל שמיתת צדיקים מכפרת כמו פרה אדומה, פרה אדומה בגימטריא מכפר. ותמת שם מרים ותקבר שם. שם בגימטריא מכפר". [ואני הקטן יעקב מוסיף "ותמות שם מרים" עולה בגימטריא "מיתת צדיקים היא כפרה אדומה" ודוק].

ומקור הדברים במסכת מועד קטן (כ"ח א'): "אמר רבי אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת". ועיין תוספות ישנים יומא (מ"ב א'), ובדברי הגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורות ארי יומא (ב' ב'), ובאריכות בספר מירא דכיא מועד קטן (כאן דק"ה ע"א), ועיין בכסף משנה הלכות פרה אדומה (פ"א ה"ט) ודוק.

ובתב רבינו חננאל ז"ל שם: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, מה פרה זו מטהרת חטאים ונקראת חטאת, וכל חטאת מכפרת עון, כך מיתתן של צדקניות מטהרת ומכפרת עונותיהן של ישראל וכל שכן מיתתן של צדיקים שמכפרת".

ויש להתבונן בדברי קדשו ז"ל, מהו שכתב שפרה מטהרת "חטאים", היכן מצינו כן, ורק מצינו שמטהרת "טמאים", וכן מהו זה שכתב "כל שכן" מיתת צדיקים מכפרת, מה כאן "הכל שכן", ועיין לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר גליוני הש"ס שם.

ובפירוש רבינו שלמה בן היתום ז"ל למועד קטן שם כה כתב: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה תטמא עד הערב וסמך ליה ותמת שם. מכפרת לאו מכפרת אלא מכשרת טמאי מתים לאכול בקדשים, מיהו כך צריך להוסיף מה פרה כתוב בה למי נידה חטאת היא וסתם חטאת מכפרת אף פרה כך", ועיין בהערות שם, וצ"ב.

והשוה הדברים לדברות רב אחאי גאון ז"ל בעל השאילתות (שאילתא קל"ג): "למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת ומעלת את ישראל מטומאה לטהרה אף מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל", ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה שם (אות ב') שהאריך לפרש בדברים יקרים, וכן בספר גליוני הש"ס מועד קטן שם.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל שם כתבו: "מה פרה אדומה מכפרת, פירוש על מעשה העגל וכדאמרין במדרש [תנחומא פרשת חוקת ס"ח] משל לבן השפחה שטינף פלטרין של מלך אומר המלך תבא אמו ותקנה וכו'" עכ"ל. וכן הוא בתוספות הרא"ש ז"ל שם.

ובתב מהרש"א ז"ל: "מה פרה אדומה מכפרת כו'. פירשו בתוספות מכפרת על מעשה עגל וכדאמרין במדרש כו' ע"ש. והוא דחוק שנתכוין על פי אותו מדרש. ונראה דאף על גב דמוכח בכמה דוכתין דפרה קדשי בדק הבית היא, מכל מקום חטאת קרייה רחמנא גם שהיא נקנית מתרומת הלשכה כמו שאר קרבנות וכמו שכתבו התוספות בפרק מרובה, לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשיב צורך קרבן".

וביוצא בזה ראיתי לגאון רבי יצחק בהג"ר דוד פארדו ז"ל בביאורו תועפות ראם על שאלתות דרב אחאי גאון (שם דקצ"ו ע"ג) שכתב על דברי התוספות: "אין זה מדרך התלמוד לסמוך על דרשה שלא הובאה בתלמוד" ועיין שם.

ותמה אני על על עצמי שהם ז"ל כתבו שדברי רבותינו בעלי התוספות **דחוקים** ומסיבת כי "אין זה מדרך התלמוד לסמוך על דרשה שלא הובאה בתלמוד", ובענייתי לדידי דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל ישרים ונכוחים כמנהגם, והרי כבר מצינו בהרבה מקומות שהתלמוד סותם ומקצר, וסומך על מה שביארו המדרשים והתרגומים, כההיא דקידושין (ל"ג ב') "מאן דאמר לגנאי - כדאיתא", ופירש רש"י ז"ל: "כדאיתא, משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש במדרש רבי תנחומא וכו'", הרי שהתלמוד סתם וסמך על המפורש במדרש חז"ל במקום אחר, ועיין כזאת בדברי רש"י ז"ל מגילה (ט"ו ב'), וסוטה (ד' ב', וי"ג ב'), ובבא קמא (י"ז א' וצ"ב א') ועוד, שוב מצאתי לגאון מהרז"ו ז"ל בפירושו למדרש ויקרא רבה (פ"ב ס"ד סד"ה נטלה): "והנה בתלמוד שם לא ביארו כלל למה עשתה כן, אבל הדבר ברור שבתלמוד סמכו עצמם על דברי המדרשים, וכן הוא בכמה מקומות" ודוק היטב. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן וסימן) וצורף לכאן].

והנה כל רבותינו ז"ל עמדו מדוע חז"ל דימו והשוות מיתת הצדיקים לכפרת פרה אדומה, ונתנו בזה טעמים הרבה, כדלקמיה.

רבינו יצחק קארו ז"ל בספרו היקר תולדות יצחק שם כתב: "מה שסמכו חז"ל מיתת מרים לפרה לומר מה קרבנות מכפרים אף מיתת צדיקים מכפרת, יש לשאול אם כן היה ראוי שיסמכו לקרבנות של חטאת ועולה, שהפרה אינה קרבן גמור, ואף על פי שאמר בה שריפת החטאת.

ונראה שכוונת חז"ל שמי שאינו עושה הרגש בנפשו במיתת הצדיקים אינו מכפר לו, אבל צריך שיתאבל בלבו ויחשוב שמיתת צדיקים רעה גדולה לישראל, ויכנע וישפיל גאותו ויהיה נחשב לעצמו כעפרא דארעא, ולכן סמך מיתת מרים לפרה אדומה, שציותה התורה ושרף את הפרה לעיניו, את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף, ואיש אשר כזה יכפר לו מיתת הצדיקים, וכן כתב בספר הזהר דהא דקרינן ביומא דכפוריא אחרי מות שני בני אהרן, דמאן דמצטער על מיתת הצדיקים מעבירין ליה חוביה", ועיין גם למהר"ל ז"ל מפראג בספר גור אריה במדבר שם שהאריך בביאור מאמר זה ע"ש.

והגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו היקר משכיל לדוד על התורה שם כתב: "נסמכה מיתת מרים ולא מיתת צדיק אחר כגון אהרן, להודיע דאפילו נשים צדקניות מכפרות וכו', והטעם הוא מפני הערבות. ומכל מקום נראה דהא דמיתת הצדיקים מכפרת היינו כדאמור במועד קטן (כ"ה א') שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו כל עונותיו, ובענין זה דוקא הוא דמכפרת".

ומצאתי לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בספרו המופלא משך חכמה על ויקרא (ט"ז א') שכה כתב: "אמר בירושלמי יומא (פ"א ה"א) מה יום הכיפורים מכפר אף מיתת צדיקים מכפרת, ולמה סמך מיתת מרים לפרה אדומה כו', מה פרה אדומה מכפרת כו', ולמה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות כו', מה שבירת הלוחות קשה לפני המקום אף מיתת צדיקים ע"ש.

הביאור, דיום הכיפורים מכפר מצד שהוא עת רצון, והוא ענין סגולי למקום ב"ה אשר בו יכפר עון עמו בני ישראל, כן במיתת צדיקים הוא עת רצון, ורוכב ערבות שש ושמה בבוא אליו נקי וצדיק ומכפר, והוא מצד הסגולה, אך בתנאי שיהיה כמו ביום הכיפורים, דיום הכיפורים מכפר דוקא כשקראוהו מקרא קודש, הא במבעט ביום הכיפורים שמבזהו ואינו מחשיבו בלבו רק כמו כל הימים אינו מכפר [עיין כריתות ח' א'] כן בצדיק אם מחשיבו ומרוממו אז מיתתו מכפרת, אבל במבעט בלבו את הצדיק אז אינו מכפר עליו. [ואולי זה כונת מאמרם בשבת (ק"ה ב') ראוי לקוברו בחיים, היינו בחייו של חכם, שמיתתו לא כפרה עליו מאומה]. ואחר כך אמרו דוגמת פרה אדומה, שהיא גורמת טהרה, כן על ידי מיתת צדיק נתעורר האדם לעשות תשובה ולטהר מחטאיו, שמתבונן אם בארזים נפלה שלהבת וכיו"ב, או על דרך הני בריוני דרבי זירא דאמרו עד השתא הוי לן גברא דבעי רחמי עלן כו', וזהו ענין טהרה כפרה אדומה". עיין שם כל מתק דבריו זיע"א.

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חלקם בחיים (דרוש ב' ד"ה וקסתי ד"ב ע"א) שהביא דברי הגאון המובהק רבה של עיר התורה שאלוניקי מהרי"ד ז"ל בעל בית דוד בספרו יקרא דשכבי (דר"ח ע"א) דפירש מאמר זה כשם שפרה אדומה מכפרת כך מיתתן של צדיקים מכפרת שהכוונה דמצינו שפרה אדומה מכפרת על עון העגל, ובאותו עון היה חילול השם כמו שאמרו במסכת עבודה זרה (ה' א') וברש"י שם, הרי שפרה מכפרת עון עון חילול השם כך מיתתן של צדיקים מכפרת על עון חילול השם.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל האריך בזה וסיים וכתב שם (ד"ה ומאחר) שעם הקדמה זו דפטירת צדיקים מכפרת על עון חילול השם, יש להסביר מאמר רבותינו במדרש איכה רבה (פ"א סל"ז) דקשה סילוקן של צדיקים יותר ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה, ויותר מחרבן בית המקדש עיין שם, והיינו כנ"ל, שהרי בארבעה חילוקי כפרה היסורין מכפרין רק על כריתות ומיתות בית דין, אבל אין כח ביסורין לכפר על מה שמיתת צדיקים מכפרת עון חילול השם, לכן אמר שקשה מיתתן של צדיקים יותר ממאה תוכחות וכו' שהן היסורין, וכן כי בית המקדש היה מכפר בקרבנות רק על מצוות לא תעשה, ועתה שנחרב המקדש לא נחסר מאתנו רק הכפרה על לאוין דלא תעשה, אך על עון חילול השם לא נהיה לנו חסרון במה שנחרב בית המקדש, לא כן בהסתלקות הצדיקים נחסרה לנו גם הכפרה על עון חילול השם" עיין שם.

ועם שאני כדאי כלל, בעניותי לא זכיתי להבין דברי קדשו ז"ל, דכל ענין ארבעת חלוקי הכפרה הוא רק **אחר חרבן הבית**, כמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"א ה"ג) ושם בלחם משנה ובספר מעשה רוקח, וכן כתב להדיא הריטב"א ז"ל בחידושיו לשבועות (י"ג א'), והארכתי בס"ד בחיבורי על מצות תשובה כתי", אבל בזמן שבית המקדש היה קיים, ברור שהשעיר

המשתלח היה מכפר על כל העוונות כולל עון חילול השם, וכן מפורש בירושלמי יומא (פ"ח ה"ז דמ"ב ע"ב): "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי אלעזר בן עזריה ורבי ישמעאל ורבי עקיבא, אבל חכמים אומרים שעיר המשתלח מכפר, ואם אין שעיר - היום מכפר", וכתב הפני משה: "אבל חכמים אומרים שעיר המשתלח מכפר, עם התשובה ואפילו על חילול השם" עכ"ל.

ודוק בלשון הרמב"ם ז"ל הלכות תשובה (פ"א ה"ב): "שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו, **הכל** מתכפר בשעיר המשתלח", וכן כתב הגאון רבי יצחק פאלאגי ז"ל בספר אבות הראש ח"ב (פכ"ט דכ"ו רע"ג), ובחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) הארכתי בזה והוכחנו בראיות ברורות בס"ד שהשעיר המשתלח מכפר גם על עון חילול השם עיין שם וצרף לכאן. [וכן מתבאר בדברי הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן זצ"ל בהקדמת ספרו נחל יצחק ח"ב (אות י"א) שבזמן הבית השעיר היה מכפר גם על חילול השם ע"ש].

וגדולה מזו לימדנו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בהקדמת ספרו כפר לחיים (ד"ה ומתוך): "מורי זקני הרב הגדול בעל חקרי לב ז"ל בספרו מערכי לב ח"ב (דרוש ע"ב דקס"ב סע"א) הכריח בדעת הרמב"ם בפירוש המשניות שבזמן שבית המקדש היה קיים השעיר המשתלח היה מכפר אפילו על עבירות שבין אדם לחבירו". [ובודאי מיירי דלא פייסו וריצהו, דאי בפייסו מאי למימרא והרי גם עכשיו שאין שעיר נמחל עון זה דבין אדם לחבירו כשפייסו וז"ב].

ויש לעיין כי לכאורה הדברים קל וחומר, ומה עונות שבין אדם לחבירו דחמירי מכולהו בבחינה זו דבעלמא אין נמחלים אלא רק אם פייס לחבירו וכל שלא פייסו אין יום הכיפורים מכפר, ואף מיתה אינה מכפרת, מכל מקום בזמן הבית היה שעיר מכפר גם על עון בין אדם לחבירו, עון חילול השם דקיל בצד זה שמיתתו כפרתו, לא כל שכן ששעיר יכפר עליו, וי"ל.

איברא בענייני עצם הדבר שכתב הגאון הגדול בעל מערכי לב ז"ל ששעיר המשתלח בזמן הבית היה מכפר על עונות שבין אדם לחבירו גם בלא שפייסו, הוא חידוש נפלא ולא ידעתי מהיכן יצא כן, ומה שכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל שמקור הדברים בפירוש המשניות לרמב"ם כנ"ל, נעלם ממני היכן הרמב"ם ז"ל כתב כן, ואדרבה אני מצאתי לרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות (סוף יומא) שכתב להדיא שגם בזמן שבית המקדש קיים לא היה בכח השעיר המשתלח לכפר על עון בין אדם לחבירו, וכן כתב רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל (שם), ועיין בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) רצ"ב.

ויצאתי לעיין בגוף ספר מערכי לב שם ולא ראיתי שהוציא כן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, כאשר כתב נכדו הגאון רבי חיים פאלאגי כנ"ל, אלא שהגאון מערכי לב ז"ל דקדק כן מלשון הרמב"ם ז"ל **בחיבורו הגדול** הלכות תשובה פרק א' שבהלכה ב' גבי כפרת שעיר המשתלח בזמן הבית כתב סתם דמכפר על הכל, ואילו שם הלכה ד' גבי כפרת יום הכיפורים בלי שעיר, כתב הרמב"ם דאינו מכפר בעבירות שבין אדם לחבירו והסיק מזה שהרמב"ם מחלק בין שעיר בזמן הבית לבין יום הכיפורים בזמן הזה בלי שעיר, ואמת שראיתי לרבינו עובדיה מברטנורה (סוף יומא) שכתב דשעיר מכפר על הכל זולת עבירות שבין אדם לחבירו ונראה שחולק

על הרמב"ם ז"ל, אך יש לומר שדעתו לפסוק כרבי אליעזר בן עזריה ודעת הרמב"ם לפסוק כתנא קמא וכו' ועל כן פסק הרמב"ם כתנא קמא ורבי עקיבא, היפך דעת רבינו עובדיה ז"ל "עכת"ד הגאון מערכי לב ז"ל.

ותמה אני על עצמי שהרי דברי רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל שם הם ממש העתקת דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב להדיא דאין שער המשתלח מכפר על עון בין אדם לחבירו, וכאשר הבאתי לעיל, ולומר שבחיבורו הגדול חזר בו הוא דוחק גדול כל שאין לנו ראיות ברורות וחלטות כנודע, ודקדוק הגאון מערכי לב ז"ל לענ"ד אינו מכריע כמו שיראה הרואה ונתבאר במקומו בס"ד.

ובענין זה שמיתת צדיקים מכפרת - ראיתי עוד חידוש נפלא ומפליא והוא שהגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו אברהם את ידו ח"א (דרוש ט' להלבשה דנ"ט רע"א) כה כתב: "ופירשו במאמר קשה מיתתן של תלמידי חכמים כשריפת בית אלהינו דמיתת הצדיק מכפרת על עבירות שבין אדם למקום ועל עבירות שבין אדם לחבירו כמו חרבן בית המקדש כמו שהביא מרן אבא זצ"ל בספרו חלקם בחיים".

תחילה וראש אכתוב דנעלם ממני היכן כתב כן הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר חלקם בחיים, ובפרט כי ממה שהבאתי אני מספר חלקם בחיים נראה דכפרת מיתת הצדיקים גדולה מכפרת בית המקדש וכו"ל, ויש לחפש.

ומה גם שלכאורה הדברים נפלאים, איך יתכן כגון דא ושתהיה מיתת הצדיקים מכפרת יותר מיום הכיפורים, שיום הכיפורים אינו מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום ואינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו, ואפילו בזמן שבית המקדש קיים לא היה בכח השער המשתלח לכפר על עון בין אדם לחבירו ככו"ל ועיין גם בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) ומיתת צדיק תהיה גדולה יותר מיום הכיפורים, אתמהא.

ובמדרש ויקרא רבה (פ"כ ט"ב): "אמר רבי חייא בר אבא באחד בניסן מתו בניו של אהרן, ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים, אלא מלמד שכשם שיום הכפורים מכפר, כך מיתתן של צדיקים מכפרת. ומניין שיום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתוב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן". וכן הוא בירושלמי יומא (פ"א ה"א ד"ב ע"א), הרי שהשוו מיתת צדיקים כמו כפרת יום הכיפורים, אבל לא שמיתת צדיקים יותר מיום הכיפורים ודוק היטב.

ונראה דנפיק להו חידוש גדול זה ממה שאמרו במועד קטן (שם) שכמו שבגדי כהונה מכפרים כך מיתת צדיקים מכפרת, והרי בגדי כהונה מכפרים גם על עון דבין אדם לחבירו (ערכין ט"ז א'), ומינה דנו והקישו גם על מיתת צדיקים שתכפר גם על עונות שבין אדם לחבירו, זה לפי הנראה טעם דבריהם ז"ל.

אבל אי משום הא לא איריא חדא דבגדי כהונה מכפרים היינו דוקא על איבזרייהו דעבירות אבל לא על גופי עבירה עיין תוספות ערכין (שם) ובפסקי תוספות זבחים (אות נ"ד), ע"ש, וגם בגדי כהונה מכפרי על אחריני ולא על העושה כדכתב רש"י ז"ל ערכין שם ותוספות זבחים (פ"ח

(ב') ועיין חק נתן ערכין שם, ובספר נחל איתן הלכות עגלה ערופה (סימן י"ז), ומהרש"א ז"ל זכחים שם כתב דבגדי כהונה מכפרים אם עבר בשוגג אבל בעשה במזיד ודאי אינם מכפרים, ועיין בעיון יעקב שם ובעץ יוסף למדרש איכה רבה (פתיחתא סימן כ"א) ודוק. [ולקמן הבאתי דברי השל"ה הקדוש שבגדי כהונה אינם מכפרים עצם העוונות אלא מכפרים על הערבות עיין שם].

והעולה על כולנה הם דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל סנהדרין (ל"ז ב') שכתבו להדיא שבגדי כהונה מכפרים דוקא **בשעשה תשובה**, וכן הוא בתוספות הרשב"א משאנץ כתובות (ל' ב'), ועיין בדברי הרא"ש ז"ל המובאים בשיטה מקובצת ערכין שם (אות ט'), ובספר חמרא וחיי סנהדרין שם בשם נכד הר"ש משאנץ והובא בספר כנסת הגדולה על סנהדרין כרך ו' בליקוטי תוספות שאנץ (אות קל"ד וקל"ה), ועיין בספר ערוך לנר לסנהדרין (שם), ובספר דבר משה כתובות (אות שנ"ד) ודוק.

השתא דאיתת להכי יש לומר דבגדי כהונה מכפרי לפי כללי וגדרי תשובה, כגון שבעונות שבין אדם לחבירו פייסו ורצוהו ועלה קאמר שבגדי כהונה מכפרים ומוסיפים כפרה וטהרה, אבל לומר כפשוטו שבגדי כהונה מכפרים על עונות בין אדם לחבירו אף בלא פייסו זו מניין, ולכן אין להקיש ולומר דכשם שבגדי כהונה מכפרים על בין אדם לחבירו כך מיתת צדיקים ודוק.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה שם שכתב: "קא משמע לן שכל צדיק אינו דומה לחבירו במעלתו ובמעשיו הטובים ובכפרת מיתתו הכפרה היא רק על אותו עון שאותו צדיק נזכר ונתקדש ממנו על כן כמו בגדי כהונה מכפרים על עונות שבין אדם לחבירו כאומרם בערכין (ט"ז ב') דמעיל מכפר על לשון הרע והכותנת על שפיכות דמים כך אהרן שידוע שמעלתו היתה ביחוד אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה מכפר על אלו העוונות שבגדי כהונה מכפרין".

ובמה חידושים לימדנו, חדא דמה שאמרו שמיתת צדיקים מכפרת אין הכוונה שמכפרת כל עוונותיו של אדם, אלא רק על עונות האדם שהצדיק הנפטר היה מקודש ונקי.

עוד כתב להדיא שבגדי כהונה היו מכפרים על עונות שבין אדם לחבירו, וכך מיתת הצדיקים מכפרת, ולענ"ד הגדר בזה רק כפי שכתבנו לעיל, ומענין לציין שמצאתי לבנו של הגאון הנצי"ב ז"ל הוא הגאון רבי חיים ברלין ז"ל בהספדו על הגאון הגדול מלבי"ם ז"ל הנדפס בקובץ ישורון (י"ח דף תק"ס): "כשם שיום הכיפורים מכפר רק על בן אדם למקום, כך מיתת הצדיקים מכפרת רק על בן אדם למקום" עיין שם.

ואוסיף להפליא שמצאתי לגאון רבי אברהם פאלאג'י עצמו שם בספרו אברהם את ידו ח"ב (דרוש א' לשמועות דמ"ט ע"ג) שהביא שם דברי הגאון מהרי"ד ז"ל בספרו צמח דוד (פרשת אחרי דרכ"ד ע"ב) שכתב יום הכיפורים מכפר ומיתת צדיקים מכפרת כאומרם בירושלמי ובמדרש ויקרא רבה הנ"ל ואין היקש למחצה, ואופן כפרתם יש מפורש בזה מה שאין בזה מפורש, דיום הכיפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו ואילו במיתת צדיקים לא ידעינן אם מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו נמי, ועל זה בא ההקש, כשם שיום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם למקום כך מיתתן של צדיקים מכפרת על עבירות שבין אדם למקום דוקא, ומה מיתתן של צדיקים

מכפרת דוקא בתשובה ובכי והספד הא לאו הכי לא, והא ראיא משאול ויהונתן כך יום הכיפורים", והגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל הסכים עמו ושבח דבריו "דשפתים ישק" ע"ש.

הרי שכאן הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל כתב והביא הפך ממה שהביא הוא עצמו באברהם את ידו ח"א שמיתת צדיקים מכפרת אפילו על עוונות שבין אדם לחבירו כנ"ל, רצ"ע.

ודע כי מדברי המדרש הללו למדתי שמיתת צדיקים מכפרת גם בגוונא שהצדיק הנפטר מת ונתפס על עון שעשה, שהרי למדו זאת מבחיר ה' שאול המלך ע"ה, והוא מת בעון ככתוב בספר דברי הימים א' (י' י"ג) ודוק. [ודוחק לומר שרק מיהונתן למדו שמיתת צדיקים מכפרת ולא משאול אביו ודוק].

והאידנא שנת תשס"ד יצא לאור ספר "ועזר מצריו" על הלכות תשובה, וראיתי לו שם ח"א (פ"ב ה"ט אות קנ"ה דרנ"ט ע"א) שהביא דברי הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר אברהם את ידו ח"א (דרוש ה' להלבשה) שמיתת צדיקים מכפרת גם על עוונות שבין אדם לחבירו, אבל הגאון המובהק רבי חיים אלפנדר ז"ל בספר אש דת (פרשת נח) וכן בספר אשד הנחלים (נחל אשכול דרוש ו' דף נ"ו) ועוד לו שם (נחל עורבים דרוש ז' דצ"א ע"ג) כתבו שאין מיתת צדיקים מכפרת על עוונות שבין אדם לחבירו ע"ש. [וראיתי באשד הנחלים שם שהאריך לבאר ענין בגדי כהונה מכפרים, והכריח שאינם מכפרים על בן אדם חבירו ע"ש].

והנה מה שציין בספר הנ"ל לאברהם את ידו ח"א, שם לא מצאתי, ולפי הנראה טעות הדפוס יש שם וצריך לומר כאשר הבאתי לעיל, ומן התימה שלא הזכיר גם דברי אברהם את ידו חלק שני שסתר דברי עצמו כנ"ל, והרי האיר עינינו והביא לנו דברי הגאונים אש דת ואשד הנחלים ז"ל שכתבו שאין מיתת הצדיקים מכפרת על עבירות שבין אדם לחבירו, וכן נראה עיקר ודוק היטב.

* * *

כתב בספר של"ה הקדוש (מסכת ראש השנה פרק תורה אור): "ענין זה היו בגדי כהונה מכפרים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בערכין (ט"ז א') החשן מכפר על המשפט, אפוד מכפר על עבודה זרה, מעיל מכפר על לשון הרע כו'. וקשה הלא חורבן הבית היה מחמת אלו העבירות ואיך נעשו, הלא בגדי כהונה היו מכפרים עליהם.

אלא על כרחך צריך לומר דבגדי כהונה אינם מכפרים אלא על הערבות, אבל לא על החוטאים בזה בעצמם, וכן כל המכפרים שהזכירו רבותינו ז"ל, כמו שעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים והנעשה בחוץ שהיו מכפרים על השוגג ועל המזיד, כדאיתא במסכת שבועות (ב' א') בכולם הכוונה על הערבות.

וזה רמזו בדברי התנא דאבות (פ"א מ"ד) אם אין אני לי מי לי, רוצה לומר אם אין אני מתקן לי, כלומר העבירות שהם שלי שפעלתים בעצמי, מי יתקן אותם לי. בשלמא העבירות שאינם לי אלא מצד הערבות אז הם מתוקנים מצד אחר, דהיינו בגדי כהונה שהיו מכפרים על הערבות, אבל אותן עבירות שהם לי, אז מי לי לתקנם כי אם אני בעצמי. וכן מצאתי בספר עבודת יום כפורים שבגדי כהונה מכפרים הערבות עכ"ל.

ויש להעיר דמה שהקשה איך חרב הבית והרי בגדי כהונה מכפרים וכו' כנ"ל - לא ידעתי מדוע לא הזכיר דברי התוספות בסנהדרין (ל"ז ב') שבגדי כהונה מכפרים רק אם עשה תשובה, ועיין בכל המובא לעיל, ותו שיטת התוספות בערכין (ט"ז א') ובפסקי תוספות זבחים (אות נ"ד), שאין בגדי כהונה מכפרים על גופי עבירות אלא רק מכפרים על אביזריהו דעבירות וא"ש, ועיין בתוספות הרא"ש המובאים בשיטה מקובצת ערכין (ט"ז א') ושם בספר חק נתן ודוק. [ועיין תוספות ישנים יומא (פ"ה ב') והגהות מימון הלכות תלמוד תורה (פ"ג הי"א)].

גם מה שכתב רבינו השל"ה ז"ל ששעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים והנעשה בחוץ היה מכפר רק על ערבות ולא גופי עבירה, לענ"ד זה חידוש גדול ופשט הסוגיא בשבועות (ו' ב') אינו מורה כן, וקצרתי ועוד יתבאר בעזה"י.

ב. בענין אהרן הכהן נקבר בקצה ארץ אדום

במדבר (כ' כ"ג): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר הזה על גבול ארץ אדום, יאסף אהרן אל עמיו, כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל וגו', ואהרן יאסף ומת שם, ויעש משה כאשר צוה ה', ויעלו אל הר הזה לעיני כל העדה, ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו, וימת אהרן שם בראש ההר".

ועוד שם (ל"ג ל"ז): "ויסעו מקדש ויחנו בהר הזה בקצה ארץ אדום, ויעל אהרן הכהן אל הר הזה על פי ה', וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש, ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במותו בהר הזה".

ובס"ד לי נראה להסביר מדוע היתה קבורת אהרן בהר הר קצה ארץ אדום, דכשם שמשם רבינו נקבר מול בית פעור לבטל טומאת פעור, כדאמרו ז"ל במדרש פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ה) הובא בילקוט שמעוני דברים (רמז תתקס"ה) ותהלים (רמז תרל"ז): "מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור, כדי לכפר על מעשה פעור, כשמת משה מה עשה הקב"ה נתן את קברו כנגדן, וכל זמן שהם חוטאין והוא רוצה לעלות ולפעור את פיו ולנשוך ברוחו להשחית את ישראל, והוא רואה את קברו של משה כנגדו, הוא מתפחד ויורד למטה לארץ, ולכן נאמר ויקבור אותו בגיא מול בית פעור", ועיין תוספות סוטה (י"ד ב') ע"ש.

כך יש לומר גם גבי אהרן הכהן ע"ה, אחר שהאיש מלחמה שעל חרבו יחיה הוא אדום עמלק שנלחם בישראל, ומלחמה לה' בעמלק, לכן נקבר אהרן שמידתו אוהב שלום ורודף שלום שהיא כנגד המלחמה ככתוב בקהלת (ג' ח') עת מלחמה ועת שלום ועוד, ואהרן כנגד אדום לבטלו ולעוקרו ולא לתת לו כח ולהגן על ישראל, וכמשה רבינו שנקבר מול בית פעור ודוק. [וצא וראה שתיבות "בהר הזה בקצה ארץ אדום", עולים בגימטריא בדקדוק "והיה אהרן מגין לישראל" ודוק].

בעת ראיתי בספר שפתי כהן על התורה שם שכתב: "ויחנו בהר הזה בקצה ארץ אדום וגו', למה נקבר אהרן כאן, אלא לומר כמו שהמדינה שהיא על הספר [פירוש בסוף תחום המלכות],

מחזקים אותה בחומה ובמבצרים ובכל מיני חיזוק, כדי שלא יבוא עליה מלכות אחרת ויכבשה, כן כאן לפי שהוא קצה ארץ אדום, נקבר שם אהרן להיות מבצר ומגן על ארץ ישראל שלא יעבור אדום, וכן ההר בקצה ארץ אדום, סופי תיבות למפרע מצור, [אלא שה"א במקום וא"ו], ולזה חזר פעם אחרת ואמר ואהרן בן שלוש ועשרים ומאת שנה במותו בהר ההר, לומר ששם שלמו ימיו ושנותיו כדי שימות שם לסיבה הנזכרת, לזה אמר לעיל בפרשת חקת (כ"א ד') ויסעו מהר ההר לסבוב את ארץ אדום, לסבבו ולהקיפו מכל צדדיו. ונסמכה לפרשת וישמע הכנעני, לומר שלא היה אהרן מגן עליהם מאדום לבד, אלא היה גם כן מגן מן הכנעני, כמו שאמר בפרשת חוקת (שם) ויתן את הכנעני ויחרם אתהן", והשוה עם מה שכתבתי בס"ד ודוק.

וראיתי לגאון רבי יונתן אייבשיץ ז"ל בספר תפארת יונתן במדבר שם שכה כתב: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר יאסף אהרן וגו'. נראה לתת טעם על שנקבר אהרן על גבול ארץ אדום, דהנה משה נקבר על הר נבו מול בית פעור, אשר סרחו שם ישראל ועבדו לפעור בצואה הבאה מרוב אכילה, ולכך משה אשר שהה בהר ארבעים יום וארבעים לילה בלא אכילה, ובזכותו ירד המן הנבלע באברים מבלי צואה, והוא מגין על עון פעור במה שנקבר שם, כך אהרן הוצרך להקבר על גבול ארץ אדום, דטענת עשו היה הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, כי לקח לו הבכורה והגדולה לעצמו, ועשו היה גדול ממנו בלידה, והוי רק כגדול בידו, ואהרן היה גדול ממשה בשנים, מכל מקום מחל למשה כל גדולה בשמחה כדכתיב וראך ושמח בלבך, הואיל ומשה גדול ממנו בנבואה וחכמה, וכן ניטלה העבודה מן הבכורות וניתנה לאהרן, על כן נקבר אהרן על גבול ארץ אדום להורות שאין לעשו לערער על כך", ודפח"ת.

הרי שגם הוא ז"ל עמד בזה מדוע נקבר אהרן בהר ההר בקצה גבול ארץ אדום, וכתב להסביר לפי דרכו, ובעניויתי אני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

והגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם (פסוק כ"ג) כתב: "ולפי הפשט בא הכתוב ללמדנו שלא נקבר אהרן באדמת אדום, כי אם על הגבול, והיה הפקר, וידוע בבבא בתרא (ק"ב א') שגנאי לצדיק שיהא נקבר באדמה שאינה שלו".

ג. בענין הנוגע במת לכל נפש אדם

במדבר (י"ט י"א): "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים".

נזיר (מ"ט ב') תנן: "על אלו טומאות הנזיר מגלח על המת, ועל כזית מן המת, ועל כזית נצל" וכו'. **ובתלמוד** שם: "תנו רבנן אחר פטירתו של רבי מאיר אמר להן רבי יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן, מפני שקנתרנין הן ולא ללמוד תורה הן באין אלא לקפחני בהלכות הן באין. דחק סומכוס ונכנס אמר להם כך שנה לי רבי מאיר על אלו טומאות הנזיר מגלח על המת ועל כזית מן המת, כעס רבי יהודה ואמר להן לא כך אמרתי לכם אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן, על כזית מן המת מגלח על המת לא כל שכן. אמר רבי יוסי

יאמרו מאיר שכב, יהודה כעס, יוסי שתק, תורה מה תהא עליה, אמר רבי יוסי לא נצרכה אלא למת שאין עליו כזית בשר, ועדיין יאמר על אבר ממנו מגלח על כולו לא כל שכן, אלא כדאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגדין, הכא נמי בנפל שלא נתקשרו אבריו בגדין. רבא אמר לא נצרכה אלא לרוב בניינו ולרוב מניינו, שאין בהן רובע עצמות".

ופירש המיוחס לרש"י ז"ל: "ועדיין יאמר על אבר ממנו מגלח, ובלבד שיהא עליו בשר כראוי ואף על פי שאין עליו כזית בשר, על מת כולו לא כל שכן: כי אמר רבי מאיר דעל מת מגלח, כי ההיא דאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל כו', ובמסכת חולין קאי והכא נמי בנפל שלא נתקשרו אבריו בגדין יפה יפה אמר רבי מאיר דמיטמא ואף על פי שאין עליו בשר: ורבא אמר, כי אמר רבי מאיר ברוב בניינו של מת או ברוב מניינו שאין עליהן כזית בשר ואין בין כולו רובע הקב עצמות דאף על גב דבעלמא לא הוי חשיב לענין טומאת אהל אלא אם כן שיהא בהן רובע עצמות גבי נזיר הוי חשוב כמת שלם הואיל דאית ביה רוב בניינו או רוב מניינו שהוא מיטמא עליו ומגלח עליהם".

ובתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות טומאת מת (פ"ב ה"א): "הנפל אף על פי שעדיין לא נתקשרו איבריו בגדין מטמא במגע ובמשא ובאהל כאדם גדול שמת שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם", ועיין משנה למלך שם, ועוד שם (פ"ג ה"א) כתב הרמב"ם: "אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל המת אפילו נפל שלא נתקשרו איבריו בגדין", ועיין כסף משנה שציין לסוגיא דידן בנזיר ע"ש.

ובהיותי בזה ראיתי בתרגום המיוחס ליונתן על הפסוק הנ"ל "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים", שכה תרגם: "דיקרב בשכיבא לכל בר נשא, ואפילו לולדא בר ירחין לגושמיה ובדמיה יהא מסאב שובעא ימין".

ובעניותי איני מבין הדברים דזו מנין דולד בן חודש מטמא, ואף דאמרו דנפל מטמא, היינו שעברו עליו לפחות **ארבעים** יום, וכמו שכתב הרמב"ם שם בהלכות טומאת מת (פי"א ה"ח) וכן הוא במשנה למלך (דלעיל), אבל בן חודש שיטמא, כמדומני דזו לא אמרה אדם מעולם, דהא כלל גדול הוא כל שלא עברו עליו ארבעים יום מיא בעלמא הוא, כיבמות (ס"ט ב'), ורש"י בכורות (כ"א ב') וכריתות (ד' ב', וט' ב') ונדה (נ"ז א'), ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות איסורי ביאה (פ"י ה"א וה"ב) ועוד, וצ"ע.

וראיתי עוד דבר פלא, דהנה שם (פסוק י"ג): "כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא, ונכרתה הנפש ההיא מישראל", תרגם המיוחס ליונתן בן עוזיאל: "כל דיקרב בשכיבא, ובוולדא בר תשעה ירחין בגושמיה ובדמיה דימות, ולא ידי עלוי ית משכנא דה' סאיב".

הרי שכאן נקט התרגום המיוחס ליונתן שולד המטמא הוא בן תשעה חודשים, וגם זה יש להבין חדא שהרי נפל מטמא וכו"ל, ועיין בספרי פרשת חוקת (ס) שאמרו שאף בן שמונה חדשים מטמא, ולא בעינן בן תשעה חודשים, ותו ובפרט שהמיוחס ליונתן הוא עצמו לעיל תרגם שאפילו לוד בר ירחין מטמא, וכל זה צריך אצלי עיון גדול.

ואולי ושמה צריך להגיה בדבריו לעיל וכך צריך לומר "ואפילו לולדא בר [תשעה] ירחין", והיינו כדבריו לקמיה, וכן משמע לי שאמר ונקט "ירחין", בלשון רבים, ולא אמר בר "ירחא", ובזה תסתלק הסתירה שבדבריו, וצ"ע.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון המובהק רבי אברהם הכהן ז"ל משאלוניקי בספרו היקר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ט' כלל כ"ב) שכה כתב: "טומאת כהן בנפלים אם יש בו כל צורת האדם, אי נמי אם יש בו כזית בשר והוא אחר ארבעים יום לעיבורה אין הכהן מטמא - כן כתב הרב אהל יצחק יו"ד (סימן ל"א), וכן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות טומאת מת (ריש פ"ג), והוא מימרא דרבי יוחנן בנזיר (לעיל) כדי לתרץ קושיא שיש על לשון המשנה, ואף על גב דרבא שם תירץ באופן אחר, מסתמא אינו חולק על דינו דרבי יוחנן.

ברם ראינו בתרגום יונתן (ר"פ חוקת) דאמר דאין וולד מטמא אלא כשכלו לו חדשיו והוא בר קיימא, ואפשר אם היה רבי יוחנן רואה דבריו של תנא הוה הדר ביה. שוב ראיתי דכל התנאים הנזכרים במסכת נדה (כ"ו א', וכ"ז א', ונ"ו סע"ב, ונ"ז א') מטמאים באהל בולד אחר ארבעים יום ליצירה ע"ש. א"ה ועיין גם בספר מעשה אברהם (דקנ"ח ע"ב) "עד כאן לשון הגאון טהרת המים ז"ל.

ובעניותי תמה אני על עצמי, שאחר שכבר ראה דברי התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, מדוע לא עמד בסתירה (לכאורה) שיש בדבריו, וכמו שכתבנו לעיל בס"ד.

גם מה שכתב דאם רבי יוחנן היה רואה דברי התרגום יונתן היה חוזר בו - הדברים מפליאים, שנראה שחשב דאכן תרגום זה מידי **התנא** יונתן בן עוזיאל יצא, ופלא שלא ידע דהוא תרגום מאוחר ואינו אלא **מיוחס** ליונתן בן עוזיאל, אבל הוא מאמוראי בתראי (ואולי אף יותר מאוחר), וכבר האריכו בזה רבותינו ועיין לגאון חיד"א ז"ל שעסק בפתגמא דנא בהרבה מחיבורי קדשו בדוכתין סגיאין, ובס"ד אציין לדוגמא מה שכתב בענין זה בקונטרס העלם דבר (אות מ"ז), ובספרו שם הגדולים (ערך תרגום יונתן), ובספרו קשר גודל (סימן כ' אות ה'), ובספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן ס"א אות ג'), ובספרו שו"ת חיים שאל ח"א (סימן צ"ג אות ג'), ובספרו פתח עינים ראש השנה (ח' א'), ומגילה (ג' א'), ופרה (פ"ג מ"א), ובספרו מראית העין מגילה (כ"ח א'), ובספרו כסא רחמים לאבות דרבי נתן (פרק ל"ו), ובהגהותיו ניצוצי אורות שעל ספר זהר הקדוש ח"א (דפ"ט ע"א) ועוד.

ועוד על עניני תרגום יונתן לתנ"ך - עיין עוד מה שכתבתי בס"ד בחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ה הערה ג'), ובחיבורי יגדיל תורה ח"א (סימן ס"ו, וסימן פ"ד), ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"א אות א'), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן מ"ח), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ס' דף רפ"ו), ובחיבורי טל חיים (סימן מ"ד ריש דף פ'), ובחיבורי גדולה תשובה (סימן כ' אות ג'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ג) ובהוספות (סימן ס"ב דף תתקמ"ב) עש"ב וצרף לכאן.

ועיין עוד שם בחיבורי תורת יעקב: סימן נ"ד אות ב', וסימן נ"ו, וסימן קנ"ד, וסימן קס"ב, וס"ס קע"ב, וסימן רל"ו אות א', ור"ס רמ"א, עיין שם.

ועכשיו מצאתי לגאון רבי אברהם הכהן ז"ל עצמו בספרו טהרת המים (מערכת ת' כלל ז') ששם כבר ראה והביא דברי הגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים דתרגום יונתן הוא מאמוראי בתראי, והוא ז"ל סייעו ע"ש, ולכאורה כאן לא זכר דברי עצמו והוא תימה, וצ"ע.

הנה כח הכתוב עד כאן כבר זכיתי ונדפס בשנת תשס"ג בחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן נ"ט), ואחר כך ראיתי שכבר הגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לספרי שם (פסוק ט"ז) עמד בדברי המיוחס ליונתן וכתב להגיה דבריו וכאשר כתבתי שצריך לומר בר [תשעה] ירחין ע"ש, ועוד עיין לגאון מלבי"ם ז"ל שם (פסוק י"ג), וחכם אחד הי"ו הודעיני שבספר "ינחנו" על תרגום יונתן שם (דף י"ד ודף ט"ו) הרגיש בתימה שבדברי התרגום הנ"ל, וגם כן הגיה דבריו ע"ש, ועיין שו"ת צפנת פענח ח"א (סימן רס"א) עכ"ד, ויש לי להוסיף מה שמצאתי בס"ד מאז והוא דעיין עוד מה שכתבו לבאר בדברי התרגום הנ"ל בהגהות הגאון רבי יעקב ווינפלד ז"ל מהרמילוב על המשניות אהלות (פ"ב מ"ב בדפוס ווילנא), ולגאון רבי מאיר שפירא ז"ל בשו"ת אור המאיר (סימן י"א), ולגאון רבי דוד איש הורביץ ז"ל בשו"ת אמרי דוד (סימן ע"ז), ובשו"ת אביר יעקב (סימן ב' אות ג' ד"ד ע"ג), ובספר פרדס יוסף ויקרא (כ"א א') ואכמ"ל.

ד. בענין מלחמת עמלק הרשע בישראל

במדבר (כ"א א'): "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים, וילחם בישראל וישב ממנו שבי".

ורבינו חיים ן' עטר ז"ל בספר אור החיים הקדוש שם כה כתב: "וילחם בישראל טעם אומרו בישראל, ולא אמר עם ישראל כמו שאמר בפרשת בשלח (שמות י"ז ח') ויבא עמלק וילחם עם ישראל, נתכוון לומר כי הם (ישראל) היו סיבה למלחמה זו לצד חטאם, גם מה שאמר בסמוך וישב ממנו שבי, פירוש ממנו היה הסובב לשבות שביו, והחטא הוא שהם היו סיבה להעדר הצדיק מחמת מי מריבה, דכתיב ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם, ולא למשה בלבד אלא גם לאהרן, כמובן מהענין, אלא שמזכיר משה שהוא העיקר" עכל"ק.

וביאור הדברים, דרבינו אור החיים ז"ל מלמדנו שמה שכתוב וילחם בישראל, אות ב' אין פירושה "עם", כמו ושסע אותו בכנפיו, שהכוונה עם כנפיו עיין רש"י ורבינו בחי ז"ל ויקרא (א' י"ז), ועיין רמב"ן שם, וכן כתב רד"ק תהלים (ל"ה ט"ז), ובספר מנחה בלולה בראשית (א' א'): "בראשית ב' בראשית ב' הטעם, כמו עם ראשית ברא אלקים" וכו' ע"ש.

אלא האות ב' בתיבת בישראל, פירושה "בסיבת" "בשביל", כמו וכשלו איש באחיו שהכוונה והביאור איש בשביל אחיו, וכדכתב רש"י ז"ל סנהדרין (כ"ז סע"ב ד"ה איש), ועיין רש"י שמות (י' י"ב), ובמדבר (י"ד א' ד"ה בכל), ועוד שם (ט"ו ג' ד"ה לפלא), ורש"י דברים (א' א' ד"ה בערבה), ורש"י עירובין (נ"ד ב' ד"ה באהבה), ועיין למהר"ל מפראג ז"ל בספרו גור אריה במדבר (י"ב ב') ודוק. [ועיין בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן ט"ו) והארכתי במקומו בס"ד].

ובעניו עם שאיני כדאי כלל וכלל, איני מבין דברות קדשו של רבינו הגדול רבי חיים ן' עטר זיע"א, שהרי גם שם בפרשת בשלח (שמות י"ז ח') עמלק בא בסיבת חטאי ישראל, שחנו ברפידים דהיינו שרפו ידיהם מתורה ומצות כאומרים בבכורות (ה' ב'), וילקוט שמעוני (שם רמז רס"א) ע"ש, ולשון רז"ל במכילתא שם: "אי איפשר לישראל בלא תורה, ולפי שפירשו מדברי

תורה לכך בא עליהם השונא, שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה לכך נאמר ויבא עמלק, ובספר כלי יקר שם פירש שרפו ידיהם מן המצוות היינו מתורה תפילה וגמילות חסדים עיין שם בארוכה.

וגם חטאו אז ישראל שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין ויבוא עמלק, וכדרשתם במדרש שמות רבה שם (פכ"ו ס"ב): "ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה, ומה מריבה היתה שם רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר אמרו אם רבון הוא על כל המעשים כדרך שהוא רבון עלינו נעבדנו ואם לאו נמרוד בו. ורבי נחמיה אומר אם מספיק לנו מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין בני המדינה צריכין לו כלום נעבדנו, ואם לאו נמרוד בו. ורבנותינו אמרו אם מהרהרים אנו בלבבנו והוא יודע מה שאנו מהרהרים נעבדנו, ואם לאו נמרוד בו. אמר להם הקב"ה אם בקשתם לבדוק אותי, יבוא הרשע ויבדוק אתכם מיד ויבא עמלק, מה כתיב היש ה' בקרבנו אם אין ויבא עמלק, וכי מה ענין זה אצל זה, משל לתינוק שהיה רוכב על כתיפו של אביו וראה חבירו של אביו, אמר לו ראת את אבא, אמר לו אביו אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי, הריני משליכך ויבא השונא וישלוט בך, כך אמר הקב"ה לישראל אני נשאתי אתכם על ענני כבוד, ואתם אומרים היש ה' בקרבנו, לפיכך יבא השונא וישלוט בכם הוי ויבא עמלק", ומקור הדברים במדרש תנחומא הקדום (פרשת יתרו ס"ד), ובמדרש פסיקתא דרב כהנא (פסקא זכור), והובא בפירושו רש"י ז"ל על התורה שם.

כמו כן עמלק בא גם בעון חילול שבת שחטאו אז ישראל כאומרם בשבת (ק"ח ב'), ובמדרש משנת רבי אליעזר (פרק כ'), ובספר זהר חדש (פרשת בשלח ד"ג ע"א) עיין שם.

ובספר בית הלוי על התורה (פרשת בשלח) האריך על פי דברי ספר הזהר הקדוש (שם) שעמלק בא גם על קלקול בעניני מילה שחטאו אז ישראל שמלו ולא פרעו עיין שם באריכות. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל בענין ויאמר משה אל יהושע, ובענין העוונות שהביאו את עמלק].

ואם כן לפי דברי רבינו אור החיים ז"ל גם בפרשת בשלח היה צריך להיות ויבא עמלק וילחם בישראל, ולא ככתוב וילחם עם ישראל וצ"ב. [גם רבינו אור החיים עצמו שמות שם (י"ז ג) כתב שישראל לא היו מצדיקים בהשגחה, ועוד עיין באור החיים דברים (א' ל"ב) עיין שם].

ועוד קשה לי איפכא, שהרי בספר במדבר (כ"א כ"ג) כתוב: "ויאסוף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל המדברה, ויבא יהצה וילחם בישראל", ושם לא היתה שום סיבת חטא מצד ישראל, וכן קשה מקרא דספר יהושע (כ"ד ט'): "ויקום בלק בן צפור מלך מואב וילחם בישראל", ולדברי רבינו אור החיים ז"ל היה צריך לומר בשני מקומות אלו וילחם עם ישראל ולא בישראל כנ"ל, וצ"ב.

ה. בענין וישב ממנו שבי

במדבר (כ"א א'): "וישמע הכנעני מלך ערד, יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים, וילחם בישראל וישב ממנו שבי".

ופירש רש"י ז"ל: "וישב ממנו שבי, אינה אלא שפחה אחת", ומקור הדברים במדרש ילמדנו (שנאבד מאיתנו לפי שעה), והובא גם בילקוט שמעוני שם (רמז תשס"ד): "וישב ממנו שביה אין כתיב כאן, אלא שבי, שפחה אחת שבו מהם".

ויש להבין איך למדים מדכתיב שבי ולא שביה, שלא שבו אלא שפחה אחת, ועיין למהר"ל ז"ל בספר גור אריה שם. [נראיתי בס"ד שתיבות "וילחם בישראל וישב ממנו שבי", עולים בגימטריא "וזאת היא שפחה מישראל" ודוק היטב].

ובספר מדרש אגדה במדבר שם (דף קכ"ז): "וישב ממנו שבי, לא לקחו מהם אלא שפחה אחת, ומשלחם היתה, שכן נאמר שבי, מן השבי היתה", ועיין בהערות שם. [וגם כאן יש להבין איך נדרשת דרשה זו מדכתיב שבי, וצ"ב].

ובתב רבינו הגדול רמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שם: "וישב ממנו שבי, אינה אלא שפחה אחת, לשון רש"י מדברי רבותינו ז"ל. נתעוררו החכמים בזה, מפני דעתם שלא יהיו ישראל מנוצחים כלל מאויב זולתי בעת קלקלתם, כגון במלחמת עמלק הראשונה מפני שאמרו היש ה' בקרבנו, ובשניה מפני חטאם במרגלים שהזהירם משה ממנה, אבל בכל מלחמת מצוה לא נפקד מהם איש כל ימי משה, ולפיכך פירשו הכתוב הזה, וישב ממנו השבי שהיה בידו, והיא השפחה הזו ששבו אותה ישראל מהם, כלשון בכור השבי שהוא בכור השפחה, כי לא אמר וישב ממנו אנשים או נשים וטף".

וזו לשון רבינו יוסף בכור שור ז"ל בפירושו על התורה שם: "וישב ממנו שבי, ביזה של בהמות", וביאור דבריו נראה עם דברות הרמב"ן ז"ל כיון שבמלחמות מצוה כשהיו ישראל צדיקים, לא יתכן שישראל יפקד מהם איש כנ"ל, לכך פירש ששבו בהמות ודוק. [תיבות "ממנו שבי", עולים בגימטריא "בהמת" ודוק].

ובפירוש התורה המיוחס לרבינו עובדיה ברטנורא ז"ל שם כתב: "וישב ממנו שבי, פירש רש"י, אינה אלא שפחה אחת", קשה מנין לו. ויש לומר מדכתיב הכא שבי, וכתיב התם וארם יצאו גדודים וישבו נערה קטנה, מה להלן שפחה אחת אף כאן שפחה אחת, וגזירה שוה זו מופנה מצד אחד, שבכאן היה די לו לכתוב וישב ממנו, ויודע אני שהוא שבי, אלא שמע מינה לאפנויי. **ועוד** יש לומר דיליף ליה מדכתיב שבי, כלומר דבר שהיה שבו אצלם, והיינו שפחה כי פירוש שבי באדם. ועוד יש בכאן ריבוי אחר ריבוי, וישב ושבי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. עוד שמעתי אומרים שרואה דבר זה ממלת שבי שבראשי תיבות שפחה בת ' כלומר שפחה בת עשר שנים נוטריקון" עכ"ל.

ובעניותי כל הדברים חדשים ויש לעמוד ולהבינם, כמו שיראה המעיין, ואכתוב בקצרה, דמה שפירש בפירוש הראשון דמגזרה שוה ילפינן לה, צ"ב מה מקור גזירה שוה זו אטו נדרוש גזירה שוה מדעתנו, וקיימא לן אין אנחנו יכולים לדרוש דרשות מדעתנו כל שלא נתבארו הדברים בדברות חז"ל בתלמודים ובמדרשים וכלשון הרא"ה ז"ל בחידושי לכתובות (ס' ב' ד"ה כתב): "ודברי תימה הם דאנן לית לן למידרש קראי דלא דרשי להו רבנן", וכן כתב הר"ן בביאורו הלכות הרי"ף שבועות (פ"ג ד"ז ע"ב), שאין בידנו כח לדרוש דרשות מעצמנו מכיון שלא נזכרו

בתלמוד, ובשׁו"ת מהר"ק (שורש קל"ט) כתב שאין לדרוש דרשות מעצמנו, ועיין בזה יד מלאכי (כלל קמ"ד), ולחיד"א ז"ל שו"ת חיים שאל ח"א (סימן מ"ח ד"ה הנה), ושם ח"ב (סימן ג' ד"ב רע"ב), ובספרו יעיר און (מערכת ד' אות י"ב), ובספר חקרי לב אור"ח (סימן פ"ז ד"ה וראיתי דקנ"ד רע"א), ועוד שם אור"ח (סימן קי"ב דרל"ב סע"ד), וחקרי לב יו"ד (ח"ב סימן י"ז דל"ב ע"ג), ולנכדו בספר גנוזי חיים (מערכת ד' אות נ"ו דס"ד ע"ב), ובספר צפחית בדבש (דקל"ה ע"ד), ובספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת ד' אות כ'), ובספר שדי חמד כללי הפוסקים (סימן ט"ז אות נ'), ושו"ת ציון לנפש חיה (סימן נ"ד, וסימן קי"ב אות תי"ב), ובארוכה בשו"ת ימי יוסף בתרא בתשובות הנוספות בסוף הספר (סימן ה' דף ת"כ), ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

ומה שכתב הרע"ב ז"ל בפירוש השני: "דיליף ליה מדכתיב שבי, כלומר דבר שהיה שבוי אצלם, והיינו שפחה כי פירוש שבי באדם", והלשון קצת מגומגם, ונראה שהן הם דברי הרמב"ן ז"ל כנ"ל.

ובן מה שכתב בפירוש השלישי דיש כאן ריבוי אחר ריבוי, יש להבין בדיוק מה כאן הריבוי אחר ריבוי, ומדוע נמעט שפחה אחת ולא עבד אחד, או בהמות כדלעיל.

והפירוש האחרון שהביא בשם יש אומרים שדבר זה ממלת שבי נלמד, כי "ראשי תיבות שפחה בת י", כלומר שפחה בת עשר שנים", וגם אם נקבל נוטריקון כסגנון כזה, עדיין תמוה היכן נתבאר ומניין לנו שאותה שפחה היתה **בת עשר**, וכל הדברים, צ"ב.

ובספר שפתי כהן על התורה שם, ראיתי שגם הוא עמד לבאר דרשה זו וכה כתב: "וישב ממנו שבי. אמרו חז"ל אינה אלא שפחה אחת, וזהו ממנו ממנו ממש, שהכנעני הוא עבד עבדים, ומצא מין את מינו וניעור" ודוק היטב.

והנה כל האמור הוא לפי מדרש חז"ל זה שהביא רש"י ז"ל בפירושו, אבל ראיתי שיש שיטה אחרת לרז"ל, שבתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם, תרגם וילחם בישראל וישב ממנו שבי: "ואגח קרבה בישראל ושבא מנהון **שביא רבא**", וכן הוא בתרגום ירושלמי שם: "ושבא מנהון שביא רבא", הרי שלשיטתם שבו הרבה מישראל ולא רק שפחה אחת. [וראיתי בס"ד שתיבות "וילחם בישראל וישב ממנו שבי", עולים בגימטריא "ששבה הרבה מישראל" ע"ה, ודוק].

ולבאורה מכאן יש לעמוד על הסבר הרמב"ן ז"ל שכתב כיון שבכל מלחמת מצוה של ישראל כשהיו צדיקים לא נפקד מהם איש כל ימי משה, ולפיכך פירשו הכתוב הזה, וישב ממנו השבי שהיה בידו, והיא השפחה הזו ששבו אותה ישראל מהם, ולדברי התרגום הנ"ל ששבו הרבה מישראל מאי איכא למימר, ולא ידעתי מדוע רבינו הרמב"ן ז"ל לא הזכיר לדברי התרגום הזה, שהרי שכבר בא לידו תרגום זה ומזכירו כמפורש לו שם בפירושו לתורה בראשית (ל' כ') ושמות (כ"ה מ"א) ועוד.

עוד אכתוב שמצאתי בספר פנים יפות דברים (כ"ה י"ז) שכתב: "מה שאמר אשר קרך בדרך, הוא מלחמות מלך ערד, שאמרו חז"ל שהוא עמלק ששמע שמת אהרן ונסתלק ענן הכבוד, והיינו כמו שאמרו חז"ל שלא היה שליטה אלא בפליטי ענן, וכן במלחמה שניה דכתיב וישב ממנו שבי

היינו שפחה שפלטה הענן" עכ"ל ודוק היטב. [וראיתי שתיבות "וישב ממנו שבי" ע"ה, עולים בגימטריא "זו היא שנפלטה מן הענן"].

ויש לעיין ולברר, מנין שהשפחות היו מחוץ לענן, שמצאתי לרבותינו ז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקצ"א ע"ב) אמרו כן על הערב רב שהם לא היו תחת ענני הכבוד, ועיין בספר שפתי כהן שמות (י"ח כ"ז) ובמדבר (כ' ב'), אבל העבדים והשפחות של ישראל שהיו משרתים ומשמשים אותם, מנין שהם היו מחוץ לעננים, וצ"ב.

מערכות

גרים - אהובי השי"ת

אוהבים שנאמר זרע אברהם אוהבי, ונקראו הגרים אוהבים שנאמר ואוהב גר" עש"ב.

וזה לשון קדשו של רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות איסורי ביאה (פי"ג הי"ד): "המצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר, בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול, או בשביל שררה שיזכה לה, או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כבוד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרשו, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן **שחזרו מאהבה** מקבלים אותן שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה" עכ"ל. ובודאי מקור דברי הרמב"ם ז"ל הללו מדברי רז"ל במכילתא ובמדרש הנ"ל וכמו שהארכתי בזה בחיבורי מפי סופרים וספרים להראות שכל תיבה ותיבה בדברי אדונינו הרמב"ם ז"ל חצובה ולקוחה מדברות רז"ל בתלמודים ובמדרשים, עיין בארוכה בחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ח אות א'), וסימן ל"ה אות ד'), ובכל הנסמן בזה בחיבורי תרנן לשוני (דף קע"ו ודוק).

ולאור האמור שגר שמתגייר באמת הוא מאהבת השי"ת, אזי בודאי הקב"ה אוהבו, וכנודע ומפורסם היסוד האמיתי שלימדונו רז"ל "מה דבליבך על רחמך - מה דבליביה עלך", וזה לשון הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל בספרו פרי צדיק (לראש חדש כסלו אות ד'): "אברהם נקרא אברהם אוהבי,

דברים (י' י"ז): "כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדונים, האל הגדול הגבור והנורא, אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, עושה משפט יתום ואלמנה, ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה, ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים".

הרי מפורש שהשי"ת אוהב את הגרים, ובס"ד נתעוררתי דלכאורה יש להבין דברי דוד המלך ע"ה בספר תהלים (קמ"ט ט'): "ה' אוהב צדיקים, ה' שומר את גרים", ולהאמור לכאורה היה לו לדוד המלך לומר ה' אוהב צדיקים וגרים, כי אם אומר ה' אוהב צדיקים, ה' שומר את גרים, משמע שאהבת ה' היא רק לצדיקים, אבל לגרים הוא רק שומר עליהם.

ובמדרש תנחומא (פרשת ויקרא ס"ב): "אמר רבי יהודה בר שלום אתה מוצא ארבעים ושמונה פעמים הזהיר הקב"ה בתורה על הגרים, וכנגדן הזהיר על עבודה זרה, אמר הקב"ה דיו שהניח עבודה זרה ובא אצלכם אני מזהירך שתאהבהו, שאני אוהבו שנאמר ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה וגו'".

ועוד אמרו רז"ל במכילתא פרשת משפטים (מסכת נזיקין פ"ח): "חביבין הגרים, שבכל מקום הוא מחזיר עליהם וגר לא תונה, ואהבתם את הגר וכו', רבי שמעון בן יוחאי אומר הרי הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וכי מי גדול מי שאוהב את המלך, או מי שהמלך אוהבו, הוי אומר מי שהמלך אוהבו שנאמר ואוהב גר וכו', נקראו בני ישראל

ואחר שדוד המלך עצמו קורא בקול אומר ומעיד "שומר ה' את כל אוהביו" (תהלים קמ"ה כ'), ובודאי נכללו בזה גם הגרים, שהרי הם אוהבי השי"ת וגם הוא יתברך אוהבם וכשנ"ת, וממילא כשאמר דוד המלך שהשי"ת **שומר** גרים, כבר מונח ונכלל בזה שהוא גם **אוהב** לגרים, שהרי שומר ה' את כל אוהביו וכנ"ל, ונוסף על כך גם שומרם, ואתי שפיר ודוק היטב.

ובספרי (ס"פ דברים) איתא על הקב"ה מה דבליבך על רחמך מה דבליביה עלך, והוא כמו שנאמר כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. וכיון דכתיב אברהם אוהבי - בודאי השי"ת אוהבו גם כן, ועוד עיין לו בזה שם בפרי צדיק (פרשת שמות אות ו'), ובספרו תקנת השבין (אות ה' ד"ה וזהו ד"ט סע"ג), ובספרו פוקד עקרים (אות ה' ד"כ סע"א), ובספרו מחשבות חרוץ (אות ג' ד"ו רע"ג) ע"ש.

נשמים - הסיבות שהגשמים נעצרים

רב המנונא אין הגשמים נעצרים אלא בעון **גסות הרוח** וצ"ב.

אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל ביטול תורה, שנאמר בעצלותם ימך המקרה, בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקב"ה מך, ואין מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך, ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר המקרה במים עליותיו.

אמר רבי אמי אין הגשמים נעצרים, אלא בעון גזל, שנאמר על כפים כסה אור, בעון כפים כסה אור, ואין כפים אלא חמס, שנאמר ומן החמס אשר בכפיהם, ואין אור אלא מטר שנאמר יפין ענן אורו.

ואמר רבי אמי מאי דכתיב אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל, אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר, בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין, שנאמר והוא לא פנים קלקל.

ושם (ח' ב'): "אמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש

תענית (ז' ב'): "אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו, אין הגשמים נעצרים, אלא אם כן נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה, שנאמר ציה גם חם יגזלו מימי שלג שאול חטאו. אמר ליה זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה ועצר את השמים ואבדתם מהרה.

אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות, שנאמר ציה גם חם יגזלו מימי שלג, מאי משמע, תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם - יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים.

אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל מספרי לשון הרע, שנאמר רוח צפון תחולל גשם, ופנים נזעמים לשון סתר.

אמר רב סלא אמר רב המנונא אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל עזי פנים, שנאמר וימנעו רביבים ומלקוש לוא היה, ומצא אשה זונה היה לך וגו'. [נוראיתי בספר ערבי נחל (פרשת בלק דרוש א' דף תתל"א) שהעתיק: "אמר

רביבים ומלקוש לא היה. בעון שופכי דמים מניין כי הדם הוא יחניף את הארץ, כי הדם הוא יחן אף על הארץ. בעון פוסקין ברבים ואינן נותנין מניין נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר". וכן הוא עוד בירושלמי קידושין (פ"ד ה"א), וסנהדרין (פ"ו ה"ז) ע"ש. [ולא ידעתי מדוע הגאון המובהק הרב יפה עינים ז"ל בהגהותיו שם לא ציין לירושלמי כמנהגו הטוב].

הרי דרבנן דבני מערבא, אכן הזכירו גם לעון עבודה זרה שגורם לעצירת גשמים, אלא שיש לי להבין דברי רבנן בירושלמי, שהזכירו רק **ארבעה** דברים העוצרים גשמים, ולא **ששה** כנזכר בבבלי כאן, עם שאמוראי בבל הראו שהם מקראות מפורשים, ולהפך הירושלמי הזכיר והוסיף עוונות אחרים העוצרים את הגשמים, דהיינו עריות ושופכי דמים, וכמפורש בפסוקים שהובאו בירושלמי, וכאן בסוגיא דתענית בבבלי לא הזכירו זאת, והדבר צריך טעם ותלמוד.

והיותר מתמיה אצלי, שהבבלי עצמו ביבמות (ע"ח ב') גם הוא הביא שעון עבודה זרה, ועון עריות, עוצר את הגשמים, שאמרו שם ששלש שנים היה רעב בזמן דוד, שנה ראשונה אמר להם שמא עובדי עבודה זרה יש בכם, שנאמר ועבדתם אלהים אחרים ועצר את השמים ולא יהיה מטר, שניה אמר להם שמא עובדי עבירה יש בכם, דכתיב וימנעו רביבים ומלקוש לא היה, ומצח אשה זונה היה לך וגו', הרי שהזכיר הבבלי שם מה שהביא הירושלמי כאן וצ"ב. [ו"עבירה" סתם בלשון חז"ל היינו עון עריות כנודע, וכמו שהבאתי בחיבוריי במקומות הרבה עיין בחיבורי זכות יצחק ח"א (ס"ס ל"ב), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן ח']

מתהלל במתת שקר", עד כאן הצעת הסוגיא עיין שם.

הרי לנו שרבותינו האמוראים, חכמי התלמוד ז"ל, גילו לנו כאן ששה טעמים וסיבות פרטיות של עוונות הגורמים שהגשמים נעצרין רח"ל.

אמנם אמרו שבע פעמים אין הגשמים נעצרים, אבל הראשון הוא "אין הגשמים נעצרין, אלא אם כן נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה", אין מבואר כאן עון מסויים הגורם עצירת גשמים כמו בשאר, וביאור יקר במאמרים אלו ומדוע רז"ל אמרו שבע פעמים אין הגשמים נעצרין, מצאתי לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו פרי צדיק מאמרי סוכות (מאמר ל"ה) עיין שם נפלאות תורתו, ודוק היטב.

ובס"ד בלומדי הדברים נתעוררתי בכמה הערות, והנני כותבם למשמרת.

א. מדוע רבותינו ז"ל לא הזכירו כאן בסוגיא דהבבלי מה שמפורש בתורה, שבעון עבודה זרה נעצרין הגשמים, ככתוב בספר דברים (י"א ט"ז): "ועבדתם אלהים אחרים וגו' - ועצר את השמים, ולא יהיה מטר" וגו'.

שוב מצאתי שרבותינו ז"ל בתלמוד ירושלמי בשלוש מקומות, אכן כן הזכירו זאת, וזו לשון הירושלמי תענית (פ"ג ה"ג ד"ד ע"ב): "בעון ארבעה דברים הגשמים נעצרין, בעון עובדי עבודה זרה, ומגלי עריות, ושופכי דמים, ופוסקין ברבים ואינן נותנין. בעון עובדי עבודה זרה מניין השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו', מה כתיב בתריה וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר. בעון מגלי עריות מניין, ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך, מהו עונשו של דבר וימנעו

לשקר בעדותן, אמרו: "היכי אמרינן להו, אמר רב יהודה הכי אמרינן להו נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר", דהיינו שאומרים להם שבעון עדות שקר הגשמים נעצרים, וכמפורש גם בדברי רש"י והרמ"ה והרב המאירי ז"ל שם, וכאן בסוגיא בתענית לא הזכירו בגלל עון זה נעצרים הגשמים, ואדרבה מפסוק זה עצמו למד רבי יוחנן שבעון פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין נעצרין הגשמים, ודוחק לומר דשם שקר אחד הוא, וצ"ב.

ועיינתי בספר גבורות ארי כאן וראיתי שכבר הרגיש מההיא דיבמות שדוד המלך ע"ה שאל על עון עבודה זרה ועריות ופסיקת צדקה ברבים ואינן נותנים וכתב: "הרי דלא חש לכל הני עונות דקא חשבי כל הני אמוראי בשמעתין, וכן בשמעתין לא חשיב להני דהתם" עכ"ל.

וצריך אני להבין דברי דברי קדשו ז"ל, דאין הכי נמי התלמוד כאן לא חשיב לעון עבודה זרה וגילוי עריות גחשיב ביבמות, מכל מקום עון הפוסקים צדקה ברבים, ואינן נותנים דחשיב ביבמות שם, אכן כן חשיב להדיא בסוגיא כאן בתענית דף ח' ע"ב כנ"ל, ותו לא הרגיש מההיא דסנהדרין שהבאתי כנ"ל, וגם לא ידעתי מדוע לא הזכיר דברי הירושלמי, וכל זה צ"ב.

ב. הנה בלומדי דברי התלמוד כאן, שכל אמורא אומר טעם אחר מחבירו, היה ברור אצלי דאין האמוראים חולקים זה על זה, אלא כל אחד בא ומוסיף טעם נוסף והוא מודה גם בטעמו של חבירו, וחושבני שמצאתי תנא דאורייתא המסייעני, והוא הרב המאירי ז"ל שם שכה כתב: "בעצירת הגשמים ראוי להתבונן כי עונותם הטו אלה, ואז ישובו

דף ל"ז), ובחיבורי תורת יעקב על התורה (סימן ע"ו דף ר"ט וש"נ).

ובספר היקר קרן אורה תענית שם כתב: "הא דלא חשיב עון עבודה זרה שהגשמים נעצרים בשבילו, ככתוב השמרו לכם וגו' ועצר את השמים וגו', יש לומר מפני דזיל קרי בי רב הוא. ועוד דבאו להזהיר על כל אלו העבירות שבני אדם דשין בהם בעקב, כלשון הרע, וביטול תורה, וגזל, שגם כן רבים יכשלו בו, על כן באו להודיע כי על ידי חטאים האלו יתמוטט העולם חלילה וצריך להזהר בהם מאוד וק"ל" עכ"ל.

ובעניותי לא ידעתי מדוע הגאון קרן אורה ז"ל לא הזכיר דברי הירושלמי שאכן הזכיר וזכר עון זה דעבודה זרה עם היותו קרי בי רב, וכן הבבלי ביבמות הנ"ל, וגם הזכירו שם עון עריות ועון זה שכיח ומצוי רח"ל וזו לשון רש"י ז"ל מגילה (ל"א א'): "עריות עבירה מצויה, שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפון", ועיין רש"י כתובות (ל"ו ב') דשכיחי פרוצים, וכתב הרמב"ם הלכות איסורי ביאה (פכ"ב ה"ט): "אמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן. ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהם פרוצים בעריות וביאות אסורות עכ"ל ודוק. [ועיין בבא בתרא (קס"ה א') מיעוט בעריות ובספר פתח עינים שם, וי"ל].

ותו לטעמיה דהאון קרן אורה דבאו רז"ל להזהיר על כל אלו העבירות שבני אדם דשין בהם, יש להבין אטו ביטול תרומות ומעשרות, ופסיקת צדקה ברבים ואין נותנין, הם מידי דשכיחי שהציבור דש ונכשל בהן, וצ"ב.

עוד יש לי להעיר דבבבלי סנהדרין (כ"ט א') גבי מאיימים על העדים לומר עדות אמת ולא

וזמנו, קשה לי דעון גזל, ועון לשון הרע, ועון ביטול תורה, ועון עזות פנים, הם שכיחי ומצויים טובא, וכמעט אין מי שנקי מאלו העונות, כדלקמיה, ואיך נאמר שכל אמורא אמר רק לפי זמנו שלו, והרי העונות הללו מצויים תמיד ובכל דור, עיין בבא בתרא (קס"ה א'), ורשב"ם שם.

הנה גבי עון הגזל כה כתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שמות (כ' י"ד): "ולולא שהגזל בכלל החמדה ומצד החמדה, היה ראוי להכתב לאו של לא תגזול בעשרת הדברות בכלל הלאוין, כי היא עבירה חמורה עד מאד **ורוב העולם** נכשלים בה", וכיוצא בזה כתב הרמח"ל ז"ל בספר מסילת ישרים (פרק י"א): "אמרו רז"ל (מכות כ"ג ב') גזל ועריות, נפשו של אדם מחמדתו ומתאוה להן, ואנחנו רואים, שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם, דהיינו שישלחו יד ממש בממון חבריהם לקחת ולשום בכליהם, אף על פי כן, **רובם טועמים טעם גניבה** במשאם ומתנם וכו', ואולם הרבה לאוין נאמרו בגזל לא תעשוק, לא תגזול, לא תגנבו, לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, לא תונו איש את אחיו, לא תשיג גבול רעך" וכו'. והשווה עם דברי הרשב"ם בבא בתרא הנ"ל ודוק.

ובן גבי עון לשון הרע, הנה שארי הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בעל בן איש חי, בספרו היקר אדרת אליהו (פרשת תצוה דס"ב סע"ב) כה כתב: "עון לשון הרע שכיח יותר, ושכיח בכל אדם, וכמו שאמרו, בבבא בתרא שם, וכולם בלשון הרע, ומקשי לשון הרע סלקא דעתך, אלא אימא באבק לשון הרע, הרי כולם באבק לשון הרע, ואם בזמנם אמרו כולם באבק לשון הרע, בדור יתום כזה מה נענה ומה נאמר, ה'

ויתחננו אליו יתברך ושב ורפא להם, והוא שהעידו בכאן שאין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל, וכן העידו בהזכרת מקצת עונות שהגשמים נעצרים בסבתם, **והכל אמת**", ויש לפרש בכוונת דבריו "והכל אמת" דהיינו שכל הטעמים והסיבות שאמרו האמוראים כאן שבסיבתם נעצרים הגשמים כולם אמת, ואין מחלוקת ביניהם, ועיין היטב לשון רבינו חננאל ז"ל שם ודוק.

ומצאתי לגאון המובהק, רבה של העיר מיץ, בעל שבות יעקב, רבי יעקב ריישר ז"ל, בעיין יעקב שעל ספר עין יעקב שם שכה כתב: "נראה לי דכל הנו תנאי ואמוראי דכל חד וחד אמר דאין הגשמים נעצרים אלא בשביל חטא אחר, לא פליגי אהדדי דהרי לכולם יש סמך מקרא, אלא דכל אחד אמר דעתו שאם נראה שיש עצירת הגשמים, יפשפשו במעשיהם אם יש להם עוונות כאלו ויתלו הדבר בזה ויעשו תשובה בדבר. ואפשר שכל אחד אמר דיבר זה לפי דורו שהיה פרוץ בעבירה זו, ולמר בעבירה אחרת, וקאמר כל אחד שעצירת הגשמים בדורו לא היה רק בשביל חטא זה" עכ"ל. [מה שכתב בראש דבריו שכל הני **תנאי** וכו', בעניותי לא הבנתי, שכל המדברים כאן בסוגיא בתענית בסיבות שהגשמים נעצרים כולם **אמוראים**, צא וראה, וגם רבי שמעון בן פזי אמורא הוא כמפורש בביצה (ל"ח א') ועיין ברכות (י' א') וז"ב].

הרי שגם בדרך הראשונה שלו, וגם בדרך השניה שלו, נקט בפשיטות שכל האמוראים המדברים מודו זה לזה, ואינם חולקים אחד על השני, ובפרט שכל אחד מביא ראיה לדברי מפסוק כנ"ל.

אלא מה שכתב הגאון עיון יעקב ז"ל בדרך השניה, שכל אמורא דיבר לפי מצב דורו

דאלו נעצירן מסיבה זו ואלו מסיבה זו, מכל מקום הראשון עיקר, ובספר גבורות ארי האריך בח"כ" עכ"ל.

ולכאורה דברים אלו מוכרחים, שהרי רבי אמי אמר שלשה טעמים על עצירת הגשמים כמפורש בסוגיא ועיין לקמיה, ואטו פליג אדידיה, אלא שמע מינה כדכתבו הרב שפת אמת והרב עיון יעקב ודוק.

עוד דע דראיתי לשארי הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהודע הוריות (ג' ב') שכה כתב: "אמרו רז"ל בתלמוד אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עוות הדין, ולהפך בדין אמת חיים באים לעולם", ובענייני נעלם ממני היכן אמרו כן בתלמוד, וכאן בסוגיא לא הזכירו זאת שבעוון עוות דין נעצרים הגשמים, ועיין מסכת שבת (ל"ג א') ומסכת אבות (פ"ה מ"ח), וצ"ב. [ובספר המידות (ערך ממון אות נ"ה): "הגשמים נעצרים בשביל מקפחי פרנסת אחרים", ועיין יבמות (ע"ח ב') ודוק].

ג. מה שאמר רב אמי אם ראית רקיע שקיהה מלהוריד טל ומטר, בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין, יש לדקדק דכאן לא אמר בלשון שהגשמים נעצרים, ובעי טעמא, אמנם בפירוש רבינו חננאל ז"ל ראיתי שכתב: "וכן נמי נעצרים הגשמים בשביל ישראל שמעשיהם מקולקלין" ודוק.

ותו כאן רב אמי הזכיר שגם **טל** נעצר, מה שהוא עצמו לא הזכיר כשאמר שבעוון הגזל נעצרים הגשמים, וגם שאר האמוראים לא הזכירו זאת, ובפרט יש להבין דשטל לעולם לא נעצר כאומרם שם בתענית (ג' ס"ב) עיין שם.

ועוד קשה לי אם כן שמעשיהן מקולקלין זה מביא לעצירת גשמים, אם כן תיפוק ליה מהא, ומה צריך לסיבות פרטיות הנ"ל

הטוב יכפר בעדינו, איך שיהיה הנה **בעון לשון הרע אין נקי" ע"ש**.

ונבי עון עזות פנים עיין לרב בעל כלי יקר ז"ל על התורה שמות (כ"ח ט"ל דפ"ז ע"א) שכתב שעון עזות מצח מצוי ביותר ע"ש, וכן גבי עון ביטול תורה עיין מה שכתבתי בזה בחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן ס"א) ודוק.

ובהיותי בזה ראיתי למי שגם הוא אחר כך שימש רבה של העיר מיץ, הארי החי, הגאון בעל שאגת אריה ז"ל בספר גבורות ארי שם שכה כתב: "אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תרומה ומעשרות וכו', ומשמע דהני אמוראי דשמעתין פליגי אהדדי, דמר סבר דנעצרים בשביל זה, ומר סבר בשביל זה, והא דנקט תלמודא כל מימרא ומימרא בפני עצמה כאילו לא פליגי, ולא נקט לה בלשון פלוגתא מר אמר בשביל זה, ומר אמר בשביל זה, יש לומר דכל חד מהני אמוראי לא שמיע ליה לדחבריה, ולא אתי לאפלוגי אדאידך, אלא כל אחד אמר למימריה בפני עצמו, ואף על גב דממילא פליגי אהדדי, נקט נמי סתמא דתלמודא לכל מימרא בפני עצמו, אבל אין לפרש דלא פליגי אהדדי ובשביל אחד מהני נעצרים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהא ליתא, דהא כל אחד מהני אמוראי אמרי אלא בשביל דבר זה, משמע אבל לא בשביל דבר אחר" עכ"ל.

ומצאתי בספר שפת אמת שם שכתב: "אין הגשמים נעצרים כו', כל הני אמוראי לא פליגי אהדדי, דכן לשון חז"ל בכמה מקומות בלשון זה אין מים אלא תורה וכהאי גוונא, והוא הדין הכא, דאפילו איכא עוד דברים, מכל מקום הכוונה בלשון אין דמכח סיבה זו בלבד סגי להיות נעצרים כנ"ל, והגם די שפרש גם כן דאיכא מיני גשמים מיוחדים

לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו".

ופירש המיוחס לרש"י ז"ל: "משתכין עליו כנחושת מאדימין פנים, שנעצרין מלהוריד טל ומטר: לוחשי לחישות, בשביל שאין מתפללים תפילה בלחש: יגיד עליו רעו, יתפלל עליו חבירו, וגבי גשמים כתיב, באיוב: ואין יתרון לבעל הלשון, כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש".

ומבואר שכאן רבי אמי אומר טעם נוסף לעצירת הגשמים, בנוסף למה שאמר מקודם שבועון גזל נעצרים גשמים, וכן כשישראל מעשיהן מקולקלין נעצרין הגשמים, ונראה רבי אמי הוציאה בלשון חדשה "שהגשמים משתכין כנחושת" ולא אמר כדלעיל אין הגשמים נעצרים, דרצה לרמוז זאת במקרא "ישך הנחש" שדרש לה משתכין כנחשת ודוק. **ורשמתי** לפי שעה למזכרת, עד שנעיין היטב בסוגיא, וגם בדברות רבותינו המפרשים ע"ה אשר הם לנו לעינים זיע"א.

שעוצרים גשמים, ובפרט שרב אמי עצמו אמר שבועון גזל נעצרים הגשמים, וכל הענין צ"ב.

ומצאתי עכשיו בגבורות ארי שעמד בזה וכתב: "אם ראית רקיע שקיהה כברזל בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין, קשה לי הא בסמוך אמר רב אמי דאין הגשמים נעצרים אלא בשביל עון גזל לחוד, והכא קאמר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין דכל עוונות במשמע, ועוד קשה לי כיון דנפקא ליה מהאי קרא דאם קיהה דכל קלקול מעשים גורמים לעצירת גשמים קרא דעל כפים לגזל למה לי אטו גזל לאו מעשה מקולקל הוי" עכל"ק, ובשאר הדקדוקים לא עמד.

ד. תענית (ח' א'): "ואמר רבי אמי מאי דכתיב אם ישך הנחש בלוא לחש, ואין יתרון לבעל הלשון, אם ראית דור שהגשמים משתכין כנחשת מלהוריד טל ומטר - בשביל לוחשי לחישות שאין בדור. מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב יגיד עליו רעו ואין יתרון

גשמים

תשע"ז.

ואמרתי לפרש בס"ד לפי הנודע שהמתפלל צריך להתפלל תפילה מפורשת ומבוארת באר היטב שלא יהיה צד להעמיס בתפילתו ביאור ומשמעות אחרת, וכדברות קדשו של רבינו חיים ן' עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש דברים (ג' כ"ג): "ארבע תנאים צריכים שתקבל התפילה וכו' ותנאי רביעי שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון, וכמעשה שהובא במדרש רבה (אסתר פ"ז ס"ט) בההוא גוי וישראל וכו' וילדה בהמתו של גוי ואנס ישראל להרכיבו על

בסידור התפילה בתפילת עמידה: "ברך עלינו ה"א את השנה הזאת, ואת כל מיני תבואתה לטובה. ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה" וכו'. כך נוסח בני ספרד.

ובס"ד נתעוררתי להבין מה ראו מסדרי התפילה להדגיש ולומר ותן טל ומטר על כל פני האדמה, ואכן תראה שבנוסח אשכנז וכן בנוסח "ספרד" רק כתוב תן טל ומטר על פני האדמה ותו לא, בלא להדגיש על כל פני האדמה.

במסכת ראש השנה (י"ז ב'): "עניי ה' אלהיך בה, עתים לטובה עתים לרעה, עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן, להוסיף עליהן אי אפשר - שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הצריכה להן הכל לפי הארץ. ועתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים בראש השנה ופסקו עליהן גשמים מרובין, לסוף חזרו בהן, לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, אלא הקב"ה מורידן שלא בזמן, על הארץ שאינה צריכה להן לטובה" ע"ש, ולכן אנחנו מתפללים שהקב"ה יוריד הגשם על **כל** פני האדמה דשמא ח"ו מראש השנה הרענו מעשינו ואז הקב"ה יוריד הגשמים בארץ שאינה צריכה, לכן אנחנו במקשים ומתפללים שיתן טל ומטר על **כל** פני האדמה ודוק.

ובזה גם יובן מדוע בנוסח דידן מדיגשים שם בברכה ענין "כל": "ורוה פני תבל ושבע את העולם כולו מטובך וכו', שמרה והצילה שנה זו **מכל** דבר רע. **ומכל** מיני משחית, **ומכל** מיני פורענות, חוס ורחם עליה ועל **כל** תבואתה ופירותיה. וברכה בגשמי רצון ברכה ונדבה. ויובן היטב עם מה שכתבנו בס"ד.

כתפו וכו' עכ"ל. [במדרש שם מבואר באחד שהיה מהלך בדרך ונתייגע, והתפלל וביקש שישלחו לו חמור, ועבר שם גוי רומי שאתונו אז המליטה עייר, ואמר לאותו אדם שאת העייר הנולד עכשיו ירכיב הוא על כתפיו, ואמר אותו אדם אכן נשמעה תפילתי ושלחו לי חמור, אבל לא התפללתי כהוגן מי ירכב על מי, ועכשיו החמור רוכב עלי ע"ש].

ועיין בספר הזהר הקדוש ח"א (דקס"ט ע"א): "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו, פן יבא והכני אם על בנים, מכאן מאן דצלי צלותיה **צבעי לפרשא מילוי כדקא יאות**4, הצילני נא, ואי תימא דהא שזבת לי מלבן - מיד אחי, ואי תימא קריבין אחרנין סתם אחין אקרון, מיד עשו, מאי טעמא, בגין לפרשא מילה כדקא יאות, ואי תימא אנא אמאי אצטריך, כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני, בגין לאשתמודעא מלה לעילא, ולפרשא לה כדקא יאות ולא יסתים מלה", והיינו כנ"ל שאת התפילה יש לפרש ולבאר באר היטב שלא תהיה אפשרות לפירוש אחר ודוק.

ולאמור יש לומר שזהו טעם שרבותינו ע"ה סידרו והדיגשו ותן טל ומטר לברכה על **כל** פני האדמה, שהרי לימדנו

חידושי סוגיות

(יבמות ק"ז א')

בענין לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא

[הדר יעקב ח"ה ס"ס נה, עע"ש]

שאתה נותן לתורה לבך עומד לך להעמיד גירסא אם יגעת בה תמצא אם לא יגעת לא תמצא.

ומבואר דאם יגעת בה תמצא מועיל אף לאוקמי גירסה, ולכאורה זה דלא כרבי יצחק שאמר דיגיעה מועילה רק לחידודי אבל לא להעמיד גירסה והא סייעתא מן שמיא הוא, וצ"ב ועיין.

[ובתוספות ישנים שם כתבו: "לפי פנים שאתה נותן לב להעמיק ולהסביר הוא עומד לך", עכ"ל, ודוק היטב שהשמיטו לאוקמי גירסא שכתב רש"י ז"ל. שמואל יואל].

מגילה (ו' ב'): "אמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן, והני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא, ולדברי תורה לא אמרן אלא לחידודי, אבל לאוקמי גירסא - סייעתא מן שמיא".

ופירש רש"י ז"ל: "יגעתי, בתורה: לאוקמי גירסא, שלא תשתכח ממנו: סייעתא דשמיא, ויש יגע ואינו מוצא".

יבמות (ק"ז א'): "ורבי יהודה [קרא דמים הפנים לפנים] ההוא בדברי תורה כתיב, ופירש רש"י ז"ל: "לפי פנים ולב